

strategirådet

Klusterutvärdering av mobilitetsprojekt

Slutrapport
Svenska ESF-rådet

21 december 2018

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
I. Inledning.....	2
I.1 Om mobilitetsprojekten.....	2
I.1.1 Förändringsteori för mobilitet som metod.....	3
I.2 Slututvärderingens genomförande.....	3
I.2.1 Metodologiska utmaningar och vägval.....	5
2. Vilket värde kan mobilitet som metod skapa och för vem?	7
2.1 Projektens målluppfyllelse och bidrag.....	7
2.1.1 Stegförflyttning i termer av stärkt självtillit och motivation	7
2.1.2 Fyra av tio deltagare gick vidare till arbete eller studier – men projektens bidrag varierar.....	10
2.2 Effekternas hållbarhet över tid.....	13
2.2.1 Knappt 30 procent är i arbete och studier sex månader efter projektavslut	13
2.2.2 Stärkt motivation och självtillit också på lång sikt – men avtar över tid.....	14
2.3 Komplementaritet i relation till andra insatser	15
2.4 Samhällsekonomisk effektivitet	16
2.5 Sammanfattande slutsatser	18
3. Vad krävs för att mobilitetsinsatser ska fungera?	19
3.1 Rekrytering av rätt målgrupp.....	19
3.2 Stegrande utmaningar och stöd i växelverkan.....	20
3.3 Gruppen som stödjande struktur	21
3.4 Ett inkluderande och lyhört förhållningssätt.....	21
3.5 En lyckad utlandspraktik.....	22
3.6 Samverkan med anvisande och stödjande aktörer	23
3.7 Sammanfattande slutsatser	24
4. Implementering och fortlevnad.....	25
4.1 Implementering av de tre projekten	25
4.2 Förutsättningar för implementering av mobilitetsinsatser i stort.....	26
4.2.1 Metoden är möjlig att tillämpa inom ramen för regelverk.....	27
4.2.2 Metoden upplevs bidra till att berörda aktörer klarar sitt uppdrag bättre.....	27
4.2.3 Metoden är kostnadseffektiv	28
4.3 Iter - Ett exempel på framgångsrik implementering av mobilitet.....	29
4.4 Sammanfattande slutsatser	29
5. Lärdomar från de regionala utlysningarna.....	31
5.1 Projektägarnas kompetens avgörande för goda resultat.....	31
5.2 Deltagarersättningar problematiskt som medfinansiering av mobilitetsprojekt	32
5.3 Bristande förankring resulterade i svårigheter att få deltagare.....	32
5.4 Sammanfattande slutsatser	33

6.	Strategirådets rekommendationer inför den nationella utlysningen	34
6.1	Förankra hos samarbetsaktörer på strategisk nivå med god framförhållning.....	34
6.2	Genomför en inledande analys av samverkansaktörers behov och kapacitet.....	35
6.3	Styr mot kompetenta projektägare	36
6.4	Stärk förutsättningar för efterföljande stöd.....	36
6.5	Säkra förutsättningar för kumulativ kunskapsuppbyggnad och effektutvärdering.....	36
6.6	Om implementering viktigt: prioritera kommuner och samordningsförbund samt minska kostnader	37

Bilaga 1. Resultatsammanställning av före- och eftermätningen

Bilaga 2. Socioekonomisk analys

Bilaga 3. Förteckning över intervjupersoner

Sammanfattning

Strategirådet har fått i uppdrag av Svenska ESF-rådet att genomföra en klusterutvärdering av tre socialfondsprojekt inom ramen för utlysningen "Unga i mobilitet" i socialfondens programområde 2. I denna rapport presenteras utvärderingens samlade resultat och rekommendationer. Rapporten bygger på statistik från SCB respektive från projekten, dokumentstudier av forskning, utlysningsskildringar och projektmateriel samt besök på plats i samtliga tre projekt. Dessutom har intervjuer med nyckelpersoner inom ett flertal organisationer samt deltagare som avslutat projekten genomförts. Som underlag används även resultaten från en före- och eftermätning bland ungdomar som deltog i projekten under våren 2018.

Utvärderingen visar att drygt fyra av tio deltagare direkt efter projektavslut är i arbete eller utbildning, och majoriteten av dessa ungdomar är också kvar i arbete och studier sex månader efter avslut. Utvärderingen visar vidare att mobilitetsprojekten har stärkt deltagarnas självförtroende, motivation och handlingskraft och därmed deras förutsättningar att komma ut i arbete och studier på längre sikt.

För att mobilitetsinsatser ska vara samhällsekonomiskt lönsamma krävs att de förkortar deltagarnas väg till arbete med cirka 2,5 år. Det ställer i sin tur stora krav på att rätt målgrupp rekryteras. Utvärderingen pekar på att mobilitetsinsatser sannolikt är effektivast om de riktar sig mot ungdomar som under längre tid stått utanför arbetskraften, exempelvis på grund av ohälsa, där det primära etableringshindret handlar om att bristande självförtroende, initiativförmåga och handlingskraft. Det innebär i sin tur att det inte är tillräckligt att avgränsa målgruppen för att säkra en ändamålsenlig matchning, utan att rekryteringsförfarandet behöver också anpassas.

Mobilitetsinsatser utgörs inte av en uppsättning standardiserade aktiviteter. Snarare handlar det om ett arbetssätt och ett förhållningssätt med utlandspraktiken som kärna. Arbetssättet innefattar bland annat en växelvis kombination av utmaningar och stöd, ett individanpassat, flexibelt upplägg samt användningen av gruppen som stödjande struktur. Förhållningssättet innefattar bland annat tilltro till individens inre kapacitet samt förmåga att överkomma svårigheter. Utvärderingen visar att det inte räcker att arbeta utifrån de tre faserna för att generera goda resultat, utan att det även krävs en organisatorisk kapacitet i form av bland annat kunskap om målgruppen och metoder för att främja beteendemässig utveckling. För de ungdomar som inte går vidare i arbete eller studier efter projektavslut, krävs ett efterföljande stöd för att deltagarnas utveckling ska bli varaktig över tid.

Utvärderingen visar att förutsättningarna för implementering av mobilitetsinsatser är begränsade. Försäkringskassan kan inte implementera mobilitetsprojekt eftersom de endast har ett samordningsansvar och således inte finansierar några insatser själva. Arbetsförmedlingen är inte heller en möjlig implementeringsaktör eftersom intresse och regelverksmässiga förutsättningar för detta idag saknas. Störst sannolikhet för implementering återfinns bland kommuner. Samordningsförbund kan spela en viktig roll för att stärka förutsättningarna för implementering under en övergångsfas. Också en kommunal implementering försvåras dock av ett antal faktorer, där kostnaden för insatsen är en av de mest centrala. En framgångsrik implementering förutsätter även att deltagare ur rätt målgrupp hittar till insatsen. Även om Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan inte kan finansiera mobilitetsinsatser, utgör de således en central samverkanspart i rollen som sändande och mottagande aktör.

Under 2019 planeras en nationell utlysning av mobilitetsprojekt. Med utgångspunkt i lärdomarna från denna utvärdering, rekommenderar Strategirådet följande för att säkra maximalt värde av utlysningen:

- Förankra hos samarbetsaktörer på strategisk nivå med god framförhållning
- Genomför en inledande analys av samverkansaktörers behov och kapacitet
- Styr mot kompetenta projektägare
- Stärk förutsättningar för efterföljande stöd
- Säkra förutsättningar för kumulativ kunskapsuppbyggnad och effektvärdering
- Om implementering viktigt: prioritera kommuner och samordningsförbund samt minska kostnader

I. Inledning

Strategirådet har fått i uppdrag av Svenska ESF-rådet att genomföra en klusterutvärdering av tre socialfondsprojekt inom ramen för utlysningen *Unga i mobilitet* i socialfondens programområde 2 – *Ökade övergångar till arbete*. Klusterutvärderingen ska besvara följande övergripande frågeställningar:

- På vilket sätt kan mobilitet som metod bidra till att bryta utanförskap, i synnerhet hos unga som står långt från arbetsmarknaden?
- Hur ser förutsättningarna för implementering i ordinarie verksamhet ut?
- Vilka styrkor och svagheter kännetecknade de regionala utlysningarna med bäring för hur framtida utlysningar inom mobilitetsområdet bör utformas?

I denna rapport presenteras utvärderingens samlade resultat, slutsatser och rekommendationer för fortsatt arbete utifrån de tre frågeställningarna. Inom ramen för utvärderingsuppdraget har två tidigare rapporter lämnats. I den inledande rapporten presenterades ett teoretiskt ramverk för det fortsatta utvärderingsarbetet i form av en förändringsteori och en forskningsöversikt. Delrapporten redogjorde för preliminära slutsatser kring den första frågeställningen, det vill säga mobilitetsmetodens värde och framgångsfaktorer. Slutsatserna från dessa två rapporter har inlemmats i denna slutrapport och byggts på genom bland annat deltagarstatistik samt en analys av projektens samhällsekonomiska effektivitet.

Slutrapporten har arbetats fram under perioden augusti till november 2018 och är disponerad i sex kapitel.

- I **kapitel 1** beskrivs de tre projekten kortfattat. Dessutom redogörs för utvärderingens genomförande.
- I **kapitel 2** redogörs för Strategirådets slutsatser vad gäller mobilitetsinsatsers värde och målgrupp.
- I **kapitel 3** beskrivs vilka förutsättningar som bör vara uppfyllda för att mobilitetsinsatser ska fungera som tänkt.
- I **kapitel 4** presenteras Strategirådets värdering av förutsättningar för implementering.
- I **kapitel 5** beskrivs lärdomar från de regionala utlysningarna med bäring för Svenska ESF-rådet.
- I **kapitel 6** presenteras Strategirådets övergripande slutsatser samt rekommendationer för den planerade nationella mobilitetsutlysningen under 2019.

I.1 Om mobilitetsprojekten

Utlisningen *Unga i mobilitet* genomfördes våren 2015. Sammanlagt utlystes 70 miljoner kronor till projekt med inriktning på unga i mobilitet. Utlysningar genomfördes parallellt i Östra Mellansverige, Västsverige och Sydsverige och resulterade i totalt fyra beviljade transnationella projekt riktade mot den definierade målgruppen *Kvinnor och män i åldern 18–30 år som är arbetslösa eller står långt ifrån arbetsmarknaden*. Gemensamt för de projekt som beviljats medel inom ramen för utlysningen är att de syftar till att skapa förutsättningar för unga som står långt från arbetsmarknaden att bryta med en negativ kontext genom praktik i ett annat EU-land. Förväntade resultat och effekter av projekten inom utlysningen är:

- att kvinnor och män i åldern 18–30 år som står långt från arbetsmarknaden ska komma i arbete och studier
- att kvinnor och män i åldern 18–30 år stärker sin självkänsla efter genomförd utlandspraktik

Sedan hösten 2015 pågår projekten Active Mobility, SPACE och Mobile You. Samtliga projekt utgår från en EU-gemensam struktur (vägled av erfarenheter från IdA-projektet i Tyskland) där insatsen genomförs som ett program i tre faser: förberedelsefas, utlandspraktik samt uppföljningsfas.

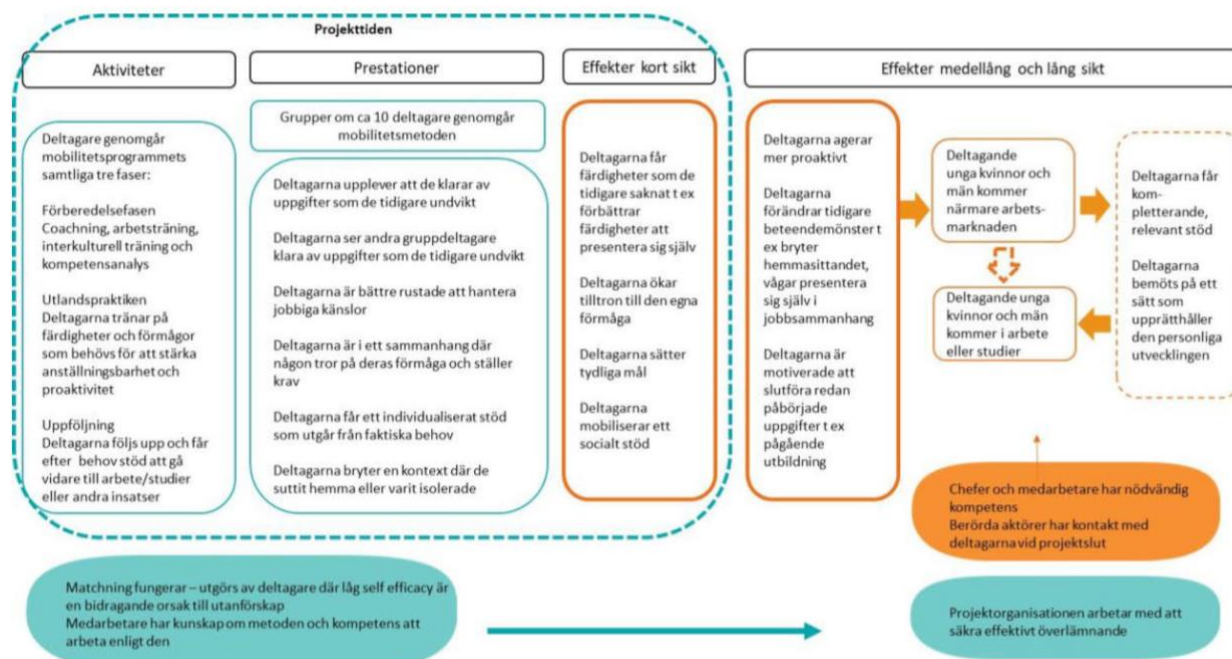
Förberedelsefasen kan bland annat innefatta coachning, kompetensanalys, arbetsträning, gruppstärkande övningar, arbetslivskunskap och språkundervisning. Syftet är att förbereda deltagarna på utlandspraktiken och därmed maximera förutsättningarna för en lyckad praktikperiod. Utlandspraktiken, projektens andra fas, pågår i cirka två månader. Uppföljningsfasen, projektens tredje fas, syftar till att stötta deltagaren i steget

vidare till arbete eller studier i Sverige, samt att vid behov slussa deltagaren till efterföljande stödjande insatser.

1.1.1 Förändringsteori för mobilitet som metod

I arbetet med den inledande rapporten i klusterutvärderingen togs en så kallad förändringsteori för mobilitet fram. Förändringsteorin baserades på intervjuer med utlysningsansvariga och projektledare, erfarenheter från IdA-projektet, projektansökningar samt forskning inom området, och beskriver övergripande hur mobilitetsmetoden är tänkt att fungera och vad som krävs för att detta ska ske.

Figur 1. Förändringsteori för mobilitetsmetoden

Förändringsteorin har fungerat som analytiskt ramverk för utvärderingen på två sätt. Dels har förändringsteorin utgjort utgångspunkt för vilka resultat på kort och lång sikt som är särskilt intressanta att fokusera på i utvärderingen. Dels har förändringsteorin möjliggjort en värdering av vad uppnådda resultat säger om mobilitetsinsatserns generella värde. De tre mobilitetsprojekten är i hög grad pilotprojekt. En låg måluppfyllelse behöver därför inte per automatik innebära att metoden är dålig, då det exempelvis kan vara implementeringsfel som ligger bakom den låga måluppfyllelsen. Förändringsteorin ger en bild av vad som ska hända med deltagarna på vägen mot ett minskat utanförskap och vilka tänkta mekanismer som mobilitet vilar på, och därmed vad mobilitetsinsatser skulle kunna bidra med på ett generellt plan givet rätt implementering och förutsättningar.

1.2 Slututvärderingens genomförande

Slutrapporten bygger på flera datakällor. Under hösten 2018 har totalt **32 intervjuer med nyckelpersoner** inom olika organisationer genomförts. Intervjuerna har syftat till att ge en bred bild av mobilitetsprojektets genomförande, värde och förutsättningar för implementering. Intervjuerna har bland annat omfattat företrädare för de tre projektägarna samt deras samverkanspartners och enskilda utvärderare. Dessutom har intervjuer genomförts med företrädare på strategisk nivå inom bland annat Svenska ESF-rådet, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF). En fullständig intervjuförteckning återfinns i bilaga 3.

Totalt har **26 intervjuer genomförts med deltagare som avslutat** sin medverkan i projektet för minst ett år sedan. Intervjuerna har syftat till att ge en bild av deltagarnas nuvarande situation samt hållbarheten hos projektens resultat, i synnerhet vad gäller deltagarnas personliga utveckling. Deltagarna har kontaktats över telefon och fått en förfrågan om att besvara ett antal på förhand definierade frågeställningar om projektet (strukturerade intervjuer). Urvalet av deltagare har i huvudsak påverkats av åtkomst till deltagarnas kontaktuppgifter samt tillgänglighet och vilja hos deltagarna att medverka. Projektledarna har ombetts skicka kontaktuppgifter till tidigare deltagare för att möjliggöra datainsamlingen. Antalet kontakter som vidarebefordrats Strategirådet har varierat något mellan projekten vilket delvis kommit att påverka antalet genomförda intervjuer (tabell 1).

Tabell 1. Intervjuade deltagare som avslutat projekt

Projekt	Kontaktuppgifter	Genomförda intervjuer	Tackat nej	Bytt/ej uppdaterade kontaktuppgifter	Ej fått kontakt med	Andel intervjuade i relation till totalt antal avslutade deltagare
Mobile You	22	8	2	3	9	24 %
Active Mobility	11	9	0	1	1	27 %
SPACE	21	9	3	1	8	20 %
Totalt:	54	26	5	5	18	23 %

Antalet kontaktuppgifter till deltagare och hur många av dem som varit med i intervju skiljer sig mellan projekten. I Active Mobility har cirka 80 procent av deltagarna som vi erhöll kontaktuppgifter till blivit intervjuade, medan motsvarande siffra är cirka 40 procent i de två andra projekten. Det kan sannolikt delvis förklaras av att projektmedarbetarna i Active Mobility på förhand informerade deltagarna om att de skulle bli kontaktade rörande en intervjufrågan.

För att få en bild av projektens resultat på individnivå, har Strategirådet beställt **statistik** från Statistiska Centralbyrån (SCB) rörande deltagarnas sysselsättningsstatus vid projektslut respektive sex månader efter projektslut. Dessutom har Strategirådet inhämtat statistik rörande projektens omfattning och kostnader som underlag för genomförande av en så kallad break-even-analys, som ger en bild av projektens samhällsekonomiska effektivitet. Genomförande av break-even-analysen beskrivs närmare i bilaga 2.

Rapporten baseras även på den datainsamling som genomförts inom ramen för tidigare utvärderingsnedslag. Denna datainsamling beskrivs närmare nedan.

En **före- och eftermätning** har genomförts bland deltagarna som medverkade i projekten under våren 2018. Föremätningen har genomförts under fas 1, och eftermätningen under fas 3. Mätningen har bestått av två delar. En kvalitativ del med öppna frågor (utan fasta svarsalternativ) där respondenten på egen hand fått beskriva vad hen har för målsättningar med sin praktik samt i eftermätningen fritt fått reflektera över huruvida dessa uppnåtts. I den andra, kvantitativa delen har deltagaren genom självskattning fått uppge var på en skala (1-3) som hen befinner sig i fråga om tilltro till sin egen förmåga att söka och skaffa sig ett arbete eller utbildning, bibehålla och utföra ett gott arbete eller studier samt tilltro till sina sociala förmågor (ex. bilda nätverk och interagera med kollegor).

Svaren från före- och eftermätningen har matchats på individnivå för att avläsa om praktiken påverkat respondenternas tilltro till den egna förmågan samt vilka eventuella skillnader i respondenternas progression som finns mellan de tre projekten. Totalt har cirka 30 deltagare medverkat i undersökningen, varav 24 stycken genomfört båda mätningarna där resterande sex personer således räknas som bortfall. Mätningarna har genomförts av medarbetare i projekten, alternativt projektens externa utvärderare. I ett projekt genomförde Strategirådet föremätningen bland deltagarna. En mer detaljerad beskrivning av mätningarnas genomförande och resultat återfinns i bilaga 1.

I januari och februari 2018 genomfördes **besök på plats** i samtliga tre projekt. Under besöket intervjuades dels medarbetare, dels deltagare i fas 1. Intervjuerna har varit semi-strukturerade till sin karaktär och syftat

till att ge en bild av projektens arbetssätt, styrkor och svagheter samt deltagarnas förväntningar och behov. Totalt har sju medarbetare samt tio deltagare intervjuats.¹

Som underlag för delrapporten har också den **forskningsöversikt** som genomfördes inom ramen för den inledande rapporten använts. Dessutom har dokumentstudier genomförts av projektrelaterat material, såsom utvärderingsrapporter, projektuppföljningar och rapporter från det tyska IdA-projektet.

1.2.1 Metodologiska utmaningar och vägval

Klusterutvärderingen är inte en regelrätt effektutvärdering, då utvärderingsfrågan snarare handlar om mobilitetsinsatsers potentiella mervärde och resultat givet rätt målgrupp och implementering. För att kunna dra slutsatser kring detta, behöver dock utvärderingen ge en bild av vilka effekter som projekten genererat på deltagarnivå. Det aktualiserar i sin tur frågan om metod för värdering av projektens resultat och bidrag. I detta avsnitt redogörs för vilka metodologiska utmaningar som Strategirådet ställts inför i relation till denna fråga samt hur vi hanterat dessa.

Teoridrivna utvärderingsansats

Mobilitetsprojekten ska enligt utlysningsskildningen leda till att ökade övergångar i arbete och studier. För att få en bild av detta, har statistik över deltagarnas sysselsättning vid projektslut respektive sex månader efter projektslut använts. Med effekt avses dock inte endast förändring, utan också om förändringen ägt rum till följd av en vidtagen åtgärd. En effektutvärdering syftar därför inte bara till att beskriva de utfall som en satsning resulterat i, utan också till att värdera i vilken utsträckning denna förändring har skett tack vare satsningen. Högst evidensgrad har effektutvärderingar med experimentell design, vilket innebär att deltagarna i interventionen jämförs med en lämplig kontrollgrupp. I mobilitetsprojekten saknas en sådan kontrollgrupp, varför denna design inte har kunnat användas i klusterutvärderingen.

För att besvara frågan om mobilitetsprojektens effekter har Strategirådet därför använt en teoridrivna utvärderingsansats. Det innebär att värderingen av projektens bidrag till deltagarnas övergångar i arbete tar sin utgångspunkt i den tänkta orsakskedjan, det vill säga *hur* mobilitetsprojekten är tänkta att skapa värde. Som framgår av förändringsteorin (figur 1), handlar den bärande länken om att deltagarna ska utvecklas som personer i termer av bland annat ökad självförtroende, motivation och framtidstro. Detta ligger också i linje med forskning inom arbetsmarknadsområdet, som betonar betydelsen av att en arbetssökande känner motivation och förtroende till sin förmåga för att bli framgångsrik i sitt jobbsökande, vid sidan av hans yrkesrelaterade kunskap och kompetens. Om projekten bidragit till att utveckla deltagarna inom dessa områden, har de sannolikt således haft betydelse för uppmätta övergångar i arbete och studier. Och om projekten inte stärkt deltagarna, har de sannolikt haft en lägre grad av påverkan på övergångarna i arbete.

Värderingen av deltagarnas personliga utveckling bygger på triangulering

För att kunna dra så robusta slutsatser som möjligt kring deltagarnas utveckling, hade deltagarna behövt fångas upp i nära anslutning till sitt deltagande i projekten, optimalt genom en så kallad före- och eftermätning av de förmågor och förhållningssätt som projekten syftar till att utveckla. Klusterutvärderingen upphandlades dock när projekten redan var igång, vilket medförde att cirka 75 deltagare redan hade passerat projekten när arbetet med delrapporten inleddes. Det har inte heller varit möjligt att använda de enskilda projektutvärderingarna för att få en bild av deltagarnas utveckling, då dessa inte samordnats med varandra och därför primärt följt upp deltagarna genom intervjuer och fokusgrupper som varit mycket svåra att aggregera upp.

Värderingen av projektens effekter vad gäller deltagarnas personliga utveckling har därför baserats på flera olika datakällor som triangulerats med varandra. Datakällorna har delvis olika karaktär. Värderingen har primärt utgått från en före- och eftermätning som genomfördes bland de cirka 30 deltagare som medverkade i projekten våren 2018, vilket utgör knappt 30 procent av det totala deltagarantalet. Som komplement till före- och eftermätningen, har en intervjuundersökning genomförts bland 26 tidigare deltagare, där deltagarna i efterhand ombeds försöka minnas hur de kände vid projektavslut samt i vilken utsträckning dessa effekter varit hållbara. Intervjuerna med de avslutade deltagarna har utgått från frågorna i före- och eftermätningen, men frågorna och därmed svaren har varit mer svepande och övergripande till sin

¹ Deltagarintervjuer har endast genomförts i Active Mobility samt Mobile You, då besöket hos SPACE ägnades åt att genomföra föremätningen bland deltagare.

karaktär. Detta då det är svårt för deltagarna att på en tregradig skala ange hur exempelvis tilltron till den egna förmågan att söka jobb såg ut vid projektavslut för 1,5 år sen.

För att bygga under slutsatserna från de två deltagarundersökningarna, har utsagor om projektens resultat från nyckelpersoner (så kallad skuggkontroll) slutligen använts. Nyckelpersonerna har primärt utgjorts av anvisande och remitterande aktörer, de enskilda utvärderarna samt mottagarorganisationerna i utlandet, vilka samtliga har följt deltagarna på nära håll och dessutom har erfarenhet av målgruppen utanför projekten.

Före- och eftermätningen, intervjuerna med deltagarna respektive med nyckelpersoner har övergripande varit samstämmiga med varandra. Strategirådet bedömer därför att slutsatserna rörande deltagarnas personliga utveckling därför baseras på en förhållandevis tillförlitlig och robust grund, även om samtliga deltagare inte systematiskt har följts upp.

Break-even-analys för att ge en bild av samhällsekonomisk effektivitet

Vid sidan av mobilitetsprojektens effekter, är det intressant att undersöka projektens samhällsekonomiska effektivitet. Då vi inte har tillgång till en kontrollgrupp för deltagarna har vi genomfört en så kallad break-even-analys, som ger en bild av vilka effekter insatserna skulle behöva uppnå för att motiveras utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv. En närmare beskrivning av genomförandet återfinns i bilaga 2.

2. Vilket värde kan mobilitet som metod skapa och för vem?

Ett centralt syfte med klusterutvärderingen är att besvara frågan om vilket värde mobilitet kan skapa givet rätt målgrupp och implementering. För att kunna dra slutsatser kring detta, behöver utvärderingen ge en bild av vilka resultat som projekten genererat på deltagarnivå. Kapitlet inleds därför med en redogörelse för projektens måluppfyllelse och bidrag vid projektslut, samt i vilken utsträckning dessa är hållbara på längre sikt. Därefter diskuteras mobilitetsprojektens komplementaritet, det vill säga mervärde i relation till andra insatser. I det tredje avsnittet redogörs för mobilitetsprojektens samhällsekonomiska effektivitet. Kapitlet avslutas med Strategirådets sammanfattande slutsatser, där slutsatserna från föregående avsnitt vägs samman till ett övergripande omdöme om mobilitetsinsatsers möjliga värde.

2.1 Projektens måluppfyllelse och bidrag

Utllysningen *Unga i mobilitet* har två övergripande målsättningar. Ytterst ska projekten bidra till att kvinnor och män i åldern 18-30 år som står långt från arbetsmarknaden kommer i arbete och studier. För det andra ska projekten stärka deltagarnas självkänsla. I detta avsnitt redogörs för projektens måluppfyllelse med avseende på dessa två målsättningar. Inledningsvis redogörs för Strategirådets värdering av deltagarnas personliga utveckling i termer av bland annat stärkt självkänsla. Därefter beskrivs övergångar i arbete och studier vid projektslut, samt vår värdering av projektens bidrag till dessa övergångar. Avsnittet avslutas med ett resonemang om vad resultaten sammantaget säger om projektens samlade bidrag och måluppfyllelse på kort sikt.

2.1.1 Stegförflyttning i termer av stärkt självtillit och motivation

Ungdomar kan stå långt från arbetsmarknaden av flera skäl. Det finns ungdomar som inte får jobb för att de brister i nätverk eller saknar kompetens som arbetsgivare efterfrågar, exempelvis yrkeskunskaper eller kunskaper i svenska. Mobilitetsinsatser fokuserar dock primärt på de hinder som handlar om bristande handlingskraft, motivation och självtillit (figur 1). Att dessa egenskaper har betydelse för en individs etablering på arbetsmarknaden ligger också väl i linje med de framgångsfaktorer som arbetsmarknadsforskningen pekar ut som centrala. I en metaanalys från 2014² konstateras att arbetsmarknadsinterventioner är mer effektiva om de:

- stärker färdigheter i jobbsökning
- förbättrar färdigheter att presentera sig själv
- ökar tilltron till den egna förmågan att framgångsrikt kunna söka och behålla ett jobb (self-efficacy)
- förstärker proaktivitet
- uppmuntrar tydlig målsättning
- mobiliserar ett socialt stöd

Forskning visar vidare att en individs tilltro till sin förmåga har en tydlig påverkan på om individen kommer att utföra en uppgift eller ej³. Det innebär att det inte räcker att en arbetssökande har kunskap om jobbsökarprocessen, ex hur ett CV ska skrivas. För att den arbetssökande i praktiken ska söka jobbet krävs även att hen tror på sin förmåga att klara av detta. Sammantaget pekar forskningen på att det är relevant att stärka arbetssökande individers självtillit och proaktivitet för att främja arbetsmarknadsetablering.

En samlad slutsats från utvärderingen är att mobilitetsprojekten övergripande har bidragit till att stärka deltagarnas självtillit, motivation och handlingskraft, men att utvecklingen varierar mellan de enskilda projekten. Denna slutsats baseras dels på genomförd före- och eftermätning bland deltagare under våren

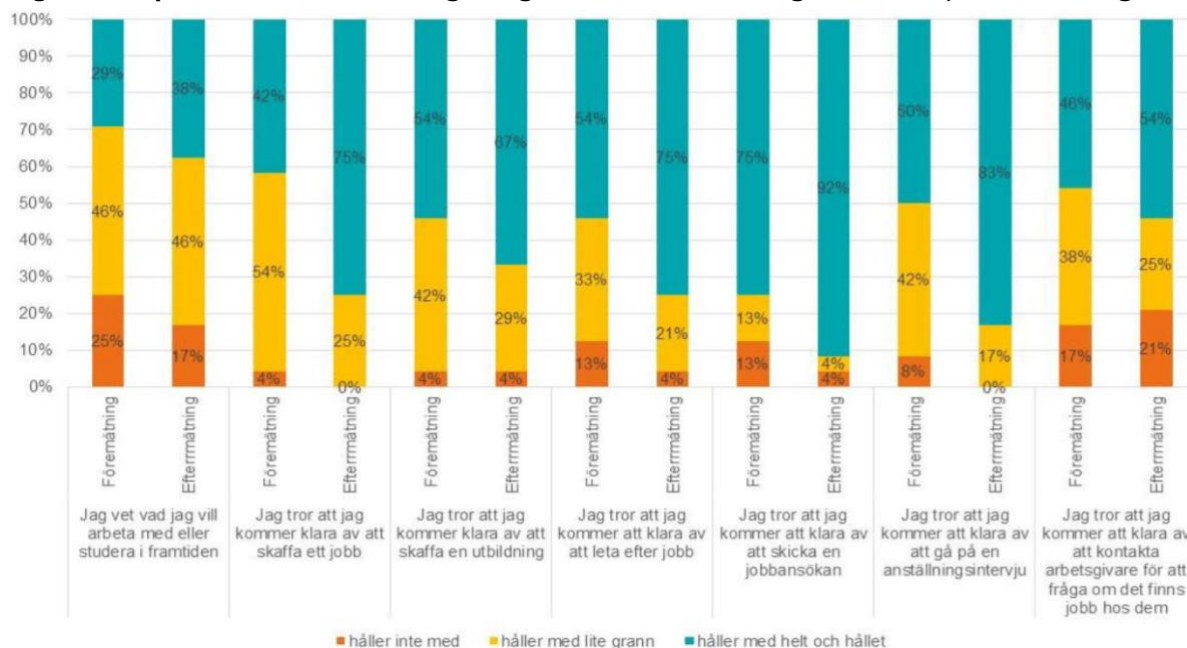
² Liu m. fl. (2014).

³ Se till exempel Bandura (1986).

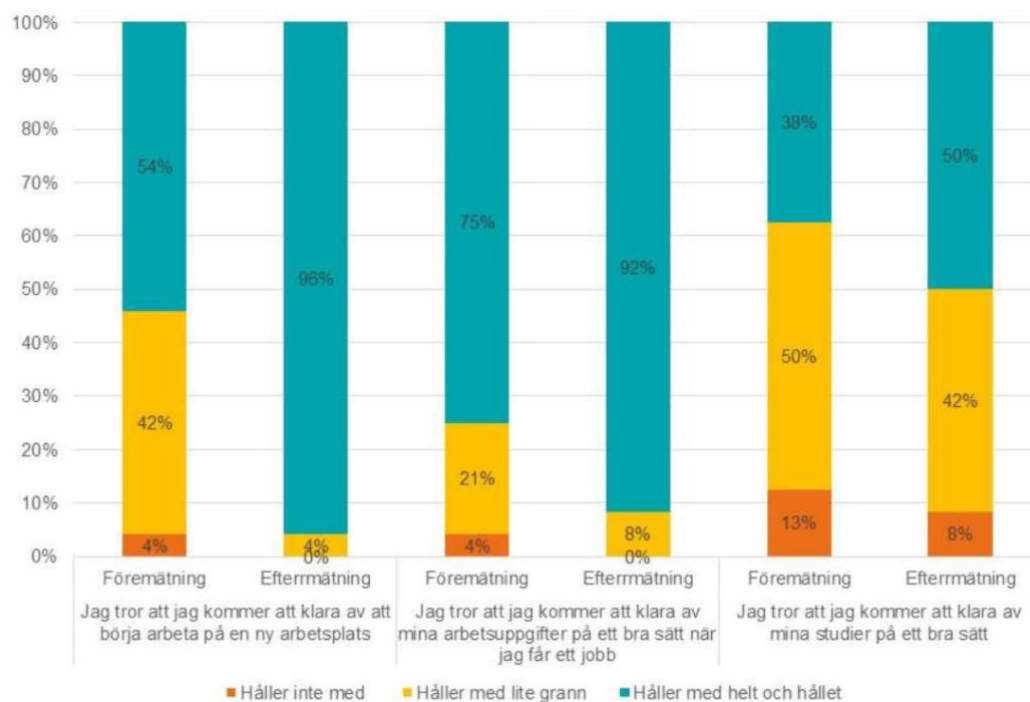
2018, dels på intervjuer med anvisande aktörer, projektmedarbetare, mottagarorganisationer samt tidigare deltagare.

Genomförd datainsamling visar att mobilitetsprojekten bidragit till att utveckla deltagarna på flera sätt. En central stegförflyttning handlar om **tilltro till egen förmåga** att klara av arbets- och studierelaterade utmaningar. I figurerna nedan sammanfattas resultaten från före- respektive eftermätningen med ungdomarna som deltagit i projekten under våren 2018. Som framgår av dessa diagram har respondenterna stärkt sin tilltro till förmågan att dels skaffa ett jobb eller en utbildning (figur 2), dels att klara av ett jobb eller en utbildning (figur 3).

Figur 2. Respondenternas utveckling vad gäller tilltro till förmåga att skaffa jobb/utbildning

Figur 3. Respondenternas utveckling vad gäller tilltro till förmåga att klara av jobb/utbildning

Respondenternas stärkta tilltro till sin förmåga framkommer även i deltagaruppföljningens öppna svar på frågan om vad projektet givit dem. Så här beskriver två ungdomar förändringen:

Jag har bevisat att jag kan mer än jag tror. Det har gett mig stort självförtroende, som var jättedåligt när jag gick in i SPACE. Jag vet att jag klarar av saker. Det tror jag kan hjälpa mig när jag gör intervjuer och söker jobb.

Jag gick med i projektet för att jag var osäker om jag kunde komma tillbaka till arbetslivet. Har varit sjukskriven 2,5 år så osäker om det skulle funka. Nu har jag fått bekräftat att jag klarar det. Klarar utmaningar.

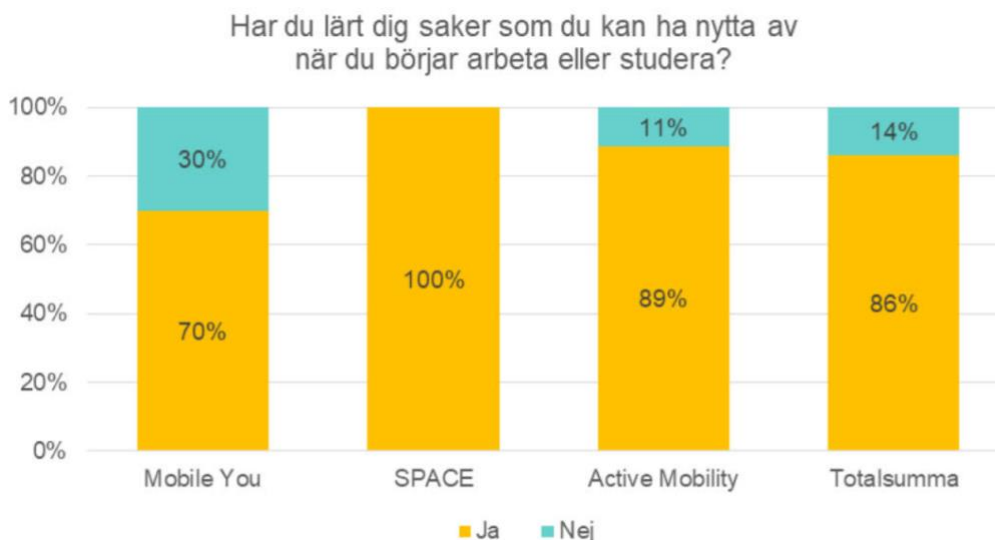
Det ska samtidigt nämnas att respondenternas tilltro till den egna förmågan stärkts i varierande grad i de enskilda projekten. Störst utveckling på deltagarnivå återfinns i SPACE, följt av Active Mobility medan deltagarna i Mobile You utvecklats i relativt lägst grad. Deltagarna i Mobile You är också den deltagargrupp som haft störst tilltro till sin förmåga när de började i projektet. Mellan 50 till 80 procent av ungdomarna som deltog i Mobile You under våren 2018 höll i stor utsträckning med om påståenden i enkäten redan under fas I. Det är också den grupp som i störst utsträckning motiverar sitt deltagande med hänvisning till andra värden än personlig utveckling. Merparten av ungdomarna som deltog i Mobile You under 2018 anger att de gick med i projektet för att de hoppades bli mer attraktiva på arbetsmarknaden, exempelvis i termer av nya erfarenheter, bättre språkkunskaper och referenser från arbetsgivare. Denna bild bekräftas av genomförda intervjuer med tidigare deltagare. De flesta deltagarna i Mobile You beskriver värdet av deltagandet i termer av att de fått en ökad energinivå, förhöjda språkkunskaper, möjlighet att se ett nytt land och ta del av roliga kulturaktiviteter. Någon enstaka nämner att utlandspraktiken givit dem stärkt självförtroende och självständighet. I SPACE och Active Mobility, anger däremot de flesta intervjuade deltagare att projektet stärkt deras självförtroende och handlingskraft.

För det andra visar genomförd datainsamling att mobilitet som metod kan stärka deltagarnas **självkännedom samt förmåga att själv agera** för att må så bra som möjligt, d.v.s. vidareutveckla deras copingstrategier. Av eftermätningens öppna svar framgår att vissa deltagare som medverkat i projekten under 2018 exempelvis utvecklats inom områden som sömnrutiner, aktivitet och kost samt rutiner för återhämtning. ”Jag har lärt mig vart mina gränser går, lärt mig att nu behöver jag en paus, nu behöver jag gå undan för att funka bra”, som en respondent uttrycker det. Före- och eftermätningen visar vidare att respondenterna har blivit bättre på att hantera jobbiga och konfliktfyllda situationer. Innan praktiken angav tre av tio respondenter att de i hög grad höll med om att de kan hantera motgångar, till skillnad från sju av tio respondenter efter praktiken. Denna bild bekräftas av genomförda intervjuer. Så här säger en deltagare som nyligen avslutat sin medverkan i ett av projekten:

Jag har lärt mig att hantera stressfulla eller obehagliga situationer. [...] Jag har slutat att ta impulsiva beslut och tänker istället igenom de noggrant så att jag inte gör några misstag. Att vara stresstålig och kunna ta bra beslut är jättebra egenskaper att ha på ett arbete.

Genomförda intervjuer samt enkätens öppna svar pekar vidare på att mobilitet kan stärka deltagarnas **kunskap om möjliga studie- och yrkesvägar** och vad olika yrken innebär. I vilken grad mobilitetsinsatser bidrar till detta beror på hur stort fokus som läggs på studie- och yrkesvägledande aktiviteter under i synnerhet fas I, exempelvis i form av studiebesök, vägledande samtal etc. I vilken grad insatsen bidrar till att öka deltagarnas kunskap om studie- och yrkesvägar beror även på vilken kunskap deltagarna har kring detta sedan tidigare. Genomförda intervjuer med avslutade deltagare samt medarbetare pekar på att mobilitetsinsatser i synnerhet kan bidra med värde inom detta område för yngre deltagare med begränsad arbetslivserfarenhet. Intervjuerna pekar vidare på att mobilitetsinsatser även kan stärka denna grupps förutsättningar att få ett arbete, dels genom träning i **jobbsökarteknik**, dels genom att stärka deras generella kompetens, såsom att passa tider, ta emot instruktioner på en arbetsplats samt ta egna initiativ.

Genomförd eftermätning visar vidare att deltagarna som medverkat i projekten våren 2018 i hög grad lärt sig saker som de bedömer att de kommer att ha användning för i framtida yrkes- och utbildningssammanhang (figur 4). Det gäller i synnerhet deltagarna i SPACE och Active Mobility.

Figur 4. Respondenternas egen värdering av om de lärt sig nya saker till följd av praktiken

Merparten av respondenterna anger att de utvecklat nya sidor av sig själva, som i sin tur resulterat i ett förändrat beteende. Flera respondenter lyfter exempelvis fram att de blivit mer initiativtagande, bättre på konflikthantering och mindre nervösa i jobbsammanhang. Det finns också respondenter som lyfter fram att de lärt sig arbeta i högt tempo, behålla lugn i pressande situationer samt att gå till jobbet även när de mår dåligt, då detta kan göra att de mår bättre på sikt. Denna bild bekräftas av genomförda intervjuer med deltagare som slutat i projekten. Flera deltagare, i synnerhet från Active Mobility, beskriver att de bodde hemma hos sina föräldrar när de började i projektet, och att de genom sin medverkan blivit mer självständiga.

Jag blev vuxen kan man säga, lärde mig ta ansvar för att handla, laga mat, för mitt liv. Nu har jag flyttat hemifrån.

Att deltagarna överlag utvecklats i termer av ökad självförtroende, motivation och handlingsförmåga bekräftas i hög grad av genomförda intervjuer med företrädare för mottagarorganisationer respektive Försäkringskassan och kommunen som skickat deltagare till projekten.

2.1.2 Fyra av tio deltagare gick vidare till arbete eller studier – men projektens bidrag varierar

Mobilitetsprojekten syftar ytterst till stegförflyttning mot arbete och studier. I augusti 2018 hade totalt 136 deltagare registrerats i de tre projekten. Av dessa har drygt 80 procent (112 st) fullföljt sitt deltagande. Flest deltagare har avbrutit sitt deltagande i Active Mobility (ca 35 procent eller 17 st), vilket kan jämföras med SPACE där samtliga registrerade deltagare har avslutat projektet. Det finns även viss skillnad i fullföljande mellan kvinnor och män i två av projekten. Det är något vanligare att män fullföljer jämfört med kvinnor, då 86 procent av männen i Mobile You fullföljt, vilket kan jämföras med 79 procent av kvinnorna i samma projekt. I Active Mobility har 71 procent av männen respektive 58 procent av kvinnorna fullföljt. Genomförd datainsamling ger begränsad information om vad skillnaderna beror på. Det ska dock hållas i åtanke att det handlar om relativt få individer (mellan 11 och 25 individer i varje grupp), där en individ således får relativt stor inverkan.

Drygt fyra av tio deltagare som fullföljt projekten är direkt efter projektavslut i arbete⁴ eller utbildning (tabell 2). Ytterligare tio procent av deltagarna har praktik/lärlingsplats, vilket innebär att en majoritet av deltagarna arbetar eller studerar efter projektets slut. Det finns inga större skillnader med avseende på kön, då 51 procent av männen respektive 56 procent av kvinnorna är i arbete, studier eller lärlingsplats/praktik efter

⁴ Anställd som utför arbete mot förtjänst, inkl. egenföretagare.

projektsslut. Övergångarna varierar dock mellan projekten. Andelen deltagare som gått vidare till arbete och utbildning är högre i SPACE respektive Mobile You, medan en högre andel deltagare i Active Mobility har gått vidare till lärlingsplats eller praktik.

Övergångarna till arbete, studier eller praktikplats visar på stegförflyttning. Projekten har även medfört en stegförflyttning av deltagare som inte kommit så nära arbetsmarknaden att de arbetar eller studerar vid projektsslut. Cirka 20 procent av deltagarna var inskrivna på Arbetsförmedlingen och sökte arbete vid projektets slut. Som framgår av tabell 2 stod majoriteten av dessa deltagare i SPACE och Active Mobility inte till arbetsmarknadens förfogande när de gick in i projektet.

Av tabellen framgår vidare att knappt 30 procent av deltagarna har en okänd sysselsättning vid projektsslut. Enligt SCB kan denna kategori inbegripa allt från hemmasittare till ungdomar som får vård eller deltar i kommunala insatser. Genomförda intervjuer med deltagare som slutat tyder på att deltagarna i denna kategori alla har någon form av insats, såsom daglig verksamhet.

Tabell 2. Deltagarnas status direkt efter projektavslut⁵

	SPACE 45 deltagare	Mobile You 34 deltagare	Active Mobility 33 deltagare	Totalt 112 deltagare
Andel (antal) i arbete	27 % (12 st)	29 % (10 st)	12 % (4 st)	23 % (26 st)
Andel (antal) i utbildning	24 % (11 st)	26 % (9 st)	9 % (3 st)	21 % (23 st)
Andel (antal) med lärlingsplats eller praktik	*	*	45 % (11 st)	10 % (11 st)
Andel (antal) som är inskrivna på Af och söker arbete	15 % (7 st)	32 % (11 st)	12 % (4 st)	20 % (22 st)
Varav antal icke-förvärsarbetande som inte var inskrivna på Af innan projektets början	4	*	3	
Antal (andel) som varken arbetar, studerar, har lärlingsplats, praktik eller är inskrivna på Af (uppgift saknas)	33 % (15 st)	12 % (4 st)	33 % (11 st)	27 % (30 st)

En indikator på hållbarheten i deltagarnas etablering på arbetsmarknaden är anställningens villkor. Av de 26 deltagare som arbetade vid projektsslut, hade 11 deltagare tillsvidareanställning⁶ (tabell 3). Samtliga dessa deltagare kommer från SPACE. I Mobile You och Active Mobility är i stället tidsbegränsad anställning vanligast bland deltagarna som fått arbete. Också anställningens omfattning skiljer sig.

Tabell 3. Anställningens villkor och omfattning bland deltagare med arbete vid projektsslut

Anställningens villkor	SPACE	Mobile You	Active Mobility	Totalt
Fast/tillsvidare	11 st	*	*	11 st
Tidsbegränsad	*	7 st	4 st	11 st
Vet ej	*	*	*	

⁵ Asterix i tabellen betyder att antalet individer är färre än 3 och således inte skrivs ut på grund av sekretesskäl.

⁶ Antalet deltagare med tillsvidareanställning är sannolikt högre. På grund av sekretesskäl redovisas inte antalet deltagare med tillsvidareanställning i Mobile You respektive Active Mobility, eftersom antalet understiger 3.

Anställningens omfattning	SPACE	Mobile You	Active Mobility	Totalt
Heltid	4 st	7 st	3 st	14 st
Deltid	8 st	*	*	8 st
Vet ej	*	*	*	

Det finns ingen målsättning formulerad för andelen deltagare som ska gå vidare till arbete eller studier, som kan användas som referenspunkt för att värdera om projektens måluppfyllelse är hög eller låg. Ett sätt att närma sig denna fråga, är att titta närmare på deltagarnas bakgrund och förutsättningar. Som framgår av tabell 4, har mobilitetsprojekten haft en heterogen målgrupp, som omfattar allt från högskoleutbildade till deltagare med maximalt grundskola. Vissa deltagare har varit inskrivna på Arbetsförmedlingen och således stått till arbetsmarknadens förfogande, medan andra kommer från Försäkringskassan där arbetsförmågan bedömts som nedsatt under minst ett år.

Av tabellen framgår också att deltagarnas bakgrund skiljer sig relativt mycket mellan projekten. Majoriteten av deltagarna i Mobile You var inskrivna på Arbetsförmedlingen vid projektstart samt hade gymnasieutbildning eller eftergymnasial utbildning.⁷ De stod därmed relativt sett närmare arbetsmarknaden redan från början jämfört med deltagarna i övriga projekt, i synnerhet Active Mobility där majoriteten av deltagarna kom från Försäkringskassan samt hade grundskola som högsta utbildningsnivå. Skillnaderna i målgrupp mellan projekten bekräftas också av den föremätning som genomfördes bland deltagarna under våren 2018. Samtliga ungdomar som deltog i Active Mobility under våren 2018 hade en nedsatt arbetsförmåga p.g.a. psykiska, neuropsykiatriska eller kognitiva funktionsnedsättningar, vilket kan jämföras med ungdomarna i Mobile You under samma period, där ingen hade detta. I detta projekt var det vanligaste skälet till antagning istället att deltagaren varit arbetslös i mer än sex månader. I SPACE, slutligen, hade majoriteten av deltagarna under våren 2018 istället antagits till projektet till följd av långtidssjukskrivning på grund av psykisk ohälsa. I samtliga projekt är könsbalansen relativt jämn, med en viss övervikt mot män.⁸

Tabell 4. Deltagarnas bakgrund

Anvisad från	SPACE 45 deltagare	Mobile You 41 deltagare	Active Mobility 50 deltagare	Totalt 136 deltagare
Arbetsförmedlingen	40 % (18 st)	93 % (38 st)	*	41 % (56 st)
Försäkringskassan	24 % (11 st)	*	54 % (27 st)	28 % (38 st)
Kommun	33 % (15 st)	*	38 % (19 st)	25 % (34 st)
Annan/okänd	*	*	*	*
Utbildningsbakgrund	SPACE	Mobile You	Active Mobility	Totalt
Grundskola	44 % (20 st)	32 % (13 st)	62 % (31 st)	47 % (64 st)
Gymnasieutbildning eller eftergymnasial utbildning	53 % (24 st)	66 % (27 st)	26 % (13 st)	47 % (64 st)

⁷ Enligt uppgift från projektledaren för Mobile You var några deltagare inte inskrivna vid Arbetsförmedlingen från början, men skrevs in för att kunna anvisas till projektet. Andelen deltagare som i praktiken stod till arbetsmarknadens förfogande innan projektstart är därför sannolikt något lägre än vad statistiken ger sken av.

⁸ Andelen män bland registrerade deltagare är 56 procent i SPACE, 54 procent i Mobile You samt 62 procent i Active Mobility.

Högskoleutbildning	*	*	*	*
Uppgift saknas	*	*	12 % (6 st)	4 % (6 st)

Att projektens deltagare således skiljer sig åt medför att det är svårt att formulera ett övergripande omdöme rörande projektens måluppfyllelse. Värderingen av måluppfyllelsen behöver i stället relateras till vad som är rimligt att förvänta sig givet deltagarnas förutsättningar att få ett arbete.

Utvärderingen visar samlat att projektens resultat vad gäller övergångar i arbete och studier delvis skiljer sig från resultaten vad gäller deltagarnas personliga utveckling. Andelen deltagare som gått vidare till arbete och studier är störst i Mobile You. Samtidigt har deltagarna i Mobile You utvecklats relativt minst med avseende på självtrillit, motivation och framtidstro, det vill säga de förmågor som mobilitetsinsatser primärt adresserar. En försiktig slutsats från detta är att projektets bidrag till deltagarnas stegförflyttning är större i SPACE och Active Mobility, även övergångarna i arbete och studier i Mobile You är större i absoluta tal. I Mobile You har sannolikt också deltagarnas grundförutsättningar haft betydelse för hur många som börjat arbeta och studera efter projektslut, då deltagarna i detta projekt stod relativt närmre arbetsmarknaden redan vid projektstart.

2.2 Effekternas hållbarhet över tid

En intressant fråga som säger något om mobilitetsinsatsers långsiktiga avtryck, är i vilken utsträckning projektens resultat är hållbara över tid. I följande två avsnitt diskuteras dels hållbarheten hos deltagarnas övergångar i arbete och studier, dels hållbarheten hos deltagarnas personliga utveckling.

2.2.1 Knappt 30 procent är i arbete och studier sex månader efter projektslut

Av tabell 5 framgår att andelen deltagare i arbete och studier sjunker något med tiden. Sex månader efter projektslut arbetar eller studerar cirka 30 procent av deltagarna, vilket kan jämföras med drygt 40 procent av deltagarna vid projektslut. Det finns inga större skillnader med avseende på kön, då 32 procent av kvinnorna respektive 29 procent av männen arbetar eller studerar sex månader efter projektslut. Övergångarnas stabilitet varierar dock mellan projekten. I SPACE och Mobile You har majoriteten av deltagarna som arbetade eller studerade vid projektslut fortfarande kvar sin sysselsättning efter ett halvår. I Active Mobility har däremot mer än hälften av deltagarna som arbetade eller studerade vid projektslut upphört med detta sex månader senare.⁹

Uppföljningen av deltagarnas sysselsättningsstatus sex månader efter projektslut bygger på registerdata, och skiljer sig därmed delvis från uppföljningen av status vid projektslut (som bygger på projektens egen inrapportering). Det går därmed inte att se hur många deltagare som ett halvår efter projektslut har praktik/lärlingsplats eller söker arbete. Tillgänglig statistik visar dock att 20 procent av deltagarna deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program hos Arbetsförmedlingen. Knappt hälften av deltagarna har okänd sysselsättning, en kategori som enligt SCB kan innefatta allt från kommunala arbetsförberedande insatser till daglig verksamhet och rehabilitering.

⁹ Som framgår av tabell 5, är antalet individer relativt få. Resultaten ska därmed tolkas med viss försiktighet då varje enskild individ får stor påverkan på resultatet.

Tabell 5. Deltagarnas status 6 månader efter avslutat projekt

	SPACE	Mobile You	Active Mobility	Totalt
Andel (antal) av avslutade deltagare med registrerad status 6-månader efter avslutat projekt (projektens inrapporterade uppgifter till SCB 2018-08-20)	62% (28)	67% (23)	87% (29)	73% (80)
Status efter 6-månader				
Andel (antal) i sysselsättning	25 % (7 st)	13 % (3 st)	10 % (3 st)	16 % (13 st)
Andel (antal) i utbildning	14 % (4 st)	26 % (6 st)	*	13 % (10 st)
Andel (antal) i arbetsmarknadspolitiskt program	21 % (6 st)	43% (10 st)	*	20 % (16 st)
Andel (antal) som inte är i någon av ovan nämnda kategorier (finns ingen ytterligare registrerad information om)	39 % (11 st)	17 % (4 st)	88 % (23 st)	48 % (38 st)

Vad den avtagande sysselsättningsfrekvensen beror på framgår inte av statistiken. Genomförda intervjuer med projektmedarbetare och tidigare deltagare tyder dock på att det finns flera orsaker. Ett vanligt skäl är att den tidsbegränsade anställningen löpt ut utan möjlighet till förlängning, där deltagarna haft svårt att hitta ett nytt jobb. Det tycks i synnerhet gälla deltagare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som kan behöva stöd i matchning för att hitta en arbetsplats som fungerar. I några fall har deltagarnas psykiska hälsa försämrats på nytt. Det finns också exempel på deltagare som självmant valt att hoppa av studier på grund av bristande intresse.

2.2.2 Stärkt motivation och självtillit också på lång sikt – men avtar över tid

Utvärderingen visar att utlandspraktiken leder till personlig utveckling av deltagarna i termer av bland annat stärkt motivation och självtillit (avsnitt 2.1.1). Genomförda intervjuer med deltagare som slutat visar att flertalet deltagare fortfarande känner sig stärkta även flera månader efter projektslut. En deltagare berättar:

Det märks att jag jobbat med mig själv. När det varit mycket har jag fallit tillbaka i perioder, men jag har en bättre grund att stå på efter projektet. Jag har lättare att ta tag i saker, att komma tillbaka jämfört med innan. Ångesten finns kvar, men den är bättre.

En annan deltagare säger:

Det jag fick med mig från projektet kommer hålla i sig resten av livet. Det hjälper fortfarande. Jag vet att jag kan, jag tror på mig själv.

Det finns samtidigt flera deltagare som upplever att projektens omedelbara effekter i form av förbättrad självtillit och självständighet successivt har avtagit. Enligt dessa deltagare beror det främst på återgången till vardagen, och de rutiner som de befann sig i innan utlandspraktiken. En del deltagarna uppger att de inte blir utmanande i samma utsträckning som utomlands (eget hushåll, ansvar att klara sig på egen hand, nya oförutsägbara situationer som ska lösas etc.) och då avtar det förstärkta självförtroendet. Deltagarnas erfarenheter visar på mobilitetsinsatsers dilemma: bytet av kontext via utlandspraktiken ger deltagarna möjligheter att bryta sig loss från gamla mönster. Samtidigt är det svårt att upprätthålla denna utveckling när kontexten återgår till den vanliga.

Deltagarnas självtillit och framtidstro över tid tycks också påverkas av i vilken utsträckning de är framgångsrika i sina förehavande efter projektslut. En deltagare berättar:

Jag hade så mycket energi när jag kom tillbaka, kände mig så full av hopp. Tyvärr försvann känslorna lite sedan när jag sökte liknande jobb och det var långt svårare att hitta jobb.

Dessa erfarenheter ligger i linje med forskning, som visar att tilltron till den egna förmågan att framgångsrikt kunna skaffa ett jobb sjunker över tid om inte jobbsökandet leder till framgång.¹⁰ Det innebär att uppföljning och fortsatt stöd är centralt för att deltagarnas positiva utveckling ska kunna upprätthållas över tid. Ett efterföljande stöd är även centralt i de fall deltagaren står långt från arbetsmarknaden av fler skäl än enbart bristande självtillit och initiativförmåga. En deltagare med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning kan exempelvis behöva stöd utifrån metoden Supported Employment, där matchning mot rätt typ av arbetsplats som tillvaratar individens styrkor och hanterar hens utmaningar är centralt.

Intervjuer med deltagare som slutat visar att de flesta är nöjda med stödet som de fått efter projektslut. Cirka en tredjedel av intervjuade deltagare upplever dock att stödet varit bristfälligt. Så här säger två intervjuade tidigare deltagare:

Jag är arbetslös. Kommer inte så bra överens med Af just nu. [...] Jag har haft ett möte, sen inget mer. Har varit på några praktiker, men de har inte givit så mycket.

Det blev ganska abrupt slut. Hade kunnat vara fler uppföljningstillfällen efteråt, ex för mig som inte hade något sommarjobb hade jag behövt fler stödsamtal. Nu är jag arbetssökande och inskriven på Af, tillbaka i samma situation som förut.

Flera faktorer påverkar vilket stöd deltagarna får efter projektslut. Av central betydelse är självklart hur välfärdssystemet fungerar i stort, både i termer av vilka insatser som Arbetsförmedlingen, kommunen och Försäkringskassan ger inom ramen för sina respektive uppdrag samt hur väl dessa aktörer samverkar med varandra. Detta ligger utanför projektens mandat att påverka, men är samtidigt en central förutsättning som behöver adresseras vid beslut om och antagning till en mobilitetsinsats. Det efterföljande stödet påverkas även av hur överlämningen mellan projektet och den mottagande aktören fungerat, vilket i sin tur bland annat beror på samordning, dialog och dokumentation under i synnerhet fas 3.

2.3 Komplementaritet i relation till andra insatser

Som tidigare konstaterats, bidrar projekten till att stärka deltagarnas självtillit, självkänedom och förmåga att hantera motgång, vilka samtliga har stor betydelse för etablering på arbetsmarknaden på lång sikt. Mobilitetsinsatser kan därmed bidra med ett kompletterande värde i relation till insatser med primärt fokus på att rusta individen genom t.ex. kunskap. En särskild funktion tycks insatsen fylla för ungdomar som befinner sig i en pågående förändringsprocess, med bristande tilltro till egen förmåga men med en grundläggande vilja till förändring. Det kan till exempel handla om hemmasittande ungdomar som vill ta steget vidare eller ungdomar som är i slutet av en rehabiliteringsinsats, och som behöver en brygga för att ta steget vidare till arbete, studier eller mer arbetsinriktade insatser. Så här beskriver en intervjuad deltagare sin upplevelse av projektets värde:

Jag har varit vilsen ett tag. Varit i en bubbla med psykologer. Genom projektet har jag kommit tillbaks till verkligheten. Få nya insikter. Ännu mer självsäker, jag klarar situationer, behöver inte stressa upp mig. Jag är en stark person.

Det finns även andra arbetsmarknadsinsatser med fokus på stegförflyttning i termer av bl.a. ökad initiativförmåga och självtillit, exempelvis Arbetsförmedlingens Introduktion till Arbete som vänder sig till arbetssökande i behov av förberedande insatser innan anvisning till myndighetens övriga insatser och program. Det som skiljer mobilitetsinsatser från dessa andra insatser är främst det transnationella samarbetet och det faktum att deltagarna gör praktik utomlands. Genomförda intervjuer pekar samstämmigt på att det transnationella samarbetet har stor betydelse för deltagarnas utveckling. Enligt intervjuade mottagarorganisationer, projektmedarbetare och deltagare bidrar utlandspraktiken primärt till fyra övergripande värden.

¹⁰ Bandura (1986).

För det första medför utlandspraktiken en ökad sannolikhet att deltagarna fullföljer och därmed utvecklas i större utsträckning. Ett antal deltagare lyfter fram värdet av att praktiken är långt hemifrån, vilket gör det svårare att avbryta vid första motgång. ”Jag kan inte bara ringa pappa och be honom hämta mig”, som en deltagare uttrycker det.

För det andra innebär utlandspraktiken en större utmaning och därmed en ökad möjlighet till utveckling. Det transnationella utbytet omfattar inte bara praktik, utan också att deltagarna ska leva och bo i ett nytt land tillsammans med människor som de inte känner väl sedan tidigare. Flera deltagare anger att utlandspraktiken på många sätt varit väldigt utmanande, men att den därför också givit så mycket mer än insatser i Sverige. En företrädare för en intervjuad mottagarorganisation beskriver mobilitetsinsatser som ett ”24-timmarsprogram”:

Du kanske bara jobbar 30 timmar i veckan, men du måste möta en massa nya situationer dygnet runt. Du bor fortfarande i ett annat land, med nya människor där du ska handla, laga mat, tala annat språk. Det är inte som hemma när du kanske sitter isolerad i din vanliga miljö efter jobbet.

En intervjuad kommunföreträdare i Sverige är inne på samma linje. Hon säger i en intervju:

Ingen har kommit tillbaka till oss på försörjningsstöd. De kommer tillbaka som nya människor – de ser möjligheter och tar initiativ. Att göra praktik utomlands ger något som inte våra insatser i Sverige ger.

För det tredje innebär utlandspraktiken ett kontextbyte. Kontextbytet medför i sin tur en möjlighet för deltagarna att frigöra sig från en negativ självbild – ”jag kan vara något nytt, något jag inte varit tidigare”, som en deltagare uttrycker det. Också utvärderingen av IdA-programmet lyfter upp kontextbytet som en central framgångsfaktor då utbytet möjliggör för deltagarna att vara i en ny social arbetsmiljö utan bördor från det förflutna.¹¹ Metoden att byta kontext för att förändra negativa beteendemönster är även en metod som använts inom socialt arbete med ungdomar med beteendeproblematik. Flera deltagare, i synnerhet med funktionsnedsättningar, menar även att kontextbytet inneburit att de kommit bort från välmenande, men hämmande stödstrukturer i form av vänner och familj. En deltagare säger:

Det hade inte varit samma sak att ha praktik i Sverige. Det handlar om att klara sig själv, att man blir mer självständig. Man har familj och vänner hemma som alltid ställer upp vare sig man vill eller inte. Man växer inom sig själv när man åker.

För det fjärde, slutligen, fungerar utlandspraktiken som en motivator för att bryta hemmasittande och förändra den egna situationen. Flera deltagare anger att de initialt tvekande eftersom de tvivlade på sin förmåga att klara av utlandspraktiken. Praktiken sågs samtidigt som en stor möjlighet. ”En sån här chans får man bara en gång i livet”, som en deltagare uttrycker det.

Mobilitetsinsatser kan även bidra till arbetslivserfarenhet, ökad arbetsmarknadskunskap samt referenser. Om ungdomens behov primärt handlar om detta finns dock i hög grad andra insatser som inte kräver praktik utomlands. Detsamma gäller ungdomar vars behov inte handlar om individuell utveckling, utan om att matchas mot rätt arbetsplats, för vilka exempelvis Supported Employment visat sig vara en framgångsrik metod. En slutsats från utvärderingen är således att utlandspraktikens mervärde i första hand är kopplad till deltagarnas personliga utveckling, och att mobilitet således inte ska ses som en generell universallösning för att stötta ungdomar långt från arbetsmarknaden.

2.4 Samhällsekonomisk effektivitet

Vid sidan av det värde som mobilitetsprojekten bidrar med för deltagande ungdomar och i relation till andra insatser, är det från ett samhällsperspektiv även intressant att studera i vilken utsträckning insatsen är effektiv. Avsaknaden av en kontrollgrupp gör det svårt att kvantitativt värdera storleken på effekten, det vill säga vad som hade hänt ungdomarna om de inte deltagit i projektet eller i vilken utsträckning mobilitetsinsatser är effektivare än andra insatser. Därmed är det också svårt att ge ett entydigt svar på frågan om mobilitetsprojektens faktiska effektivitet. Det är dock möjligt att genom en så kallad break-even-

¹¹ Federal Ministry of Labour and Social Affairs (2013).

analys beräkna vilka effekter insatserna skulle behöva uppnå för att motiveras utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Analysen visar att mobilitetsprojekten behöver tidigarelägga arbetsmarknadsinträdet med 29 månader för de ungdomar som går vidare till arbete efter projektslut för att projekten ska vara samhällsekonomiskt effektiva. Från ett offentligt sektorsperspektiv lönar sig projekten i termer av bland annat ökade skatteintäkter om ungdomarna som går vidare till arbete tidigarelägger sitt arbetsmarknadsinträde med 33 månader (se bilaga 2).

Beräkningen bygger på totalkostnaden för projekten, där även kostnader ingår som inte direkt är relaterade till deltagarverksamheten. Mobilitetsprojekten är i hög grad pilotprojekt, där projektägarna också lagt tid på att utarbeta rutiner och upplägg, rekrytera medarbetare och socialfondsrelaterad administration. Men även om kostnaderna för den faktiska deltagarinsatsen sannolikt är något lägre i praktiken, kvarstår faktumet att mobilitetsinsatser är dyra. Break-even-analysen visar att deltagarnas arbetsmarknadsinträde måste tidigareläggas flera år för att de ska vara ekonomiskt lönsamma.

Som tidigare nämnts saknas en relevant kontrollgrupp vilket gör det svårt att entydigt uttala sig om vad som skulle hänt med ungdomarna om de inte varit med i projekten. Forskning visar dock att förutsättningarna att få ett arbete i hög grad påverkas av individens bakgrund. Ungdomar med låg utbildning, långvarig ohälsa och funktionsnedsättning har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden än ungdomar utan denna bakgrund.¹²

Mobilitetsprojekten omfattar, som tidigare nämnts, en heterogen grupp av ungdomar. Ett antal deltagare saknar funktionsnedsättning samt har gymnasieexamen eller högre, och var redan vid projektstart inskrivna på Arbetsförmedlingen. Dessa ungdomar står således relativt närmare arbetsmarknaden. En försiktig hypotes är att de ungdomar som kom ut i arbete från denna grupp sannolikt hade fått arbete inom två år. För denna grupp är mobilitetsinsatser därmed sannolikt inte samhällsekonomiskt lönsamma.

I projekten finns också ungdomar med en mer komplex problem- och behovsbild. Intervjuer med deltagare visar att flera befunnit sig utanför arbetsmarknaden under flera år. Den psykiska ohälsan är stor och utbildningsnivån i flera fall låg. Dessa ungdomar har sannolikt en betydligt längre väg till anställning. Samtidigt visar den statistiska uppföljningen att mobilitetsinsatser inte alltid är tillräckliga för att säkra övergångar i arbete. I Active Mobility har bara drygt tio procent av deltagarna arbete vid projektslut, och dessa övergångar är inte heller stabila då hälften av ungdomarna med arbete inte längre arbetar sex månader senare. Intervjuer med deltagare, projektmedarbetare och samverkansaktörer pekar på att detta utfall inte primärt har att göra med mobilitetsprojektets kvalitet, utan på att deltagarna står långt från arbetsmarknaden av andra skäl än endast bristande proaktivitet och självförtroende. Samtliga deltagare har exempelvis en funktionsnedsättning och kan således behöva stöd i form av andra insatser. Cirka åtta av tio deltagare från Active Mobility har också "okänd sysselsättning" sex månader efter projektavslut, vilket innebär att de inte är inskrivna på Arbetsförmedlingen, deltar en arbetsmarknadspolitisk åtgärd eller har praktik, arbete eller utbildning, och därmed sannolikt deltar i kommunal verksamhet.

En preliminär slutsats från utvärderingen är således att mobilitetsinsatser i första hand skulle kunna vara samhällsekonomiskt lönsamma om deltagarna utgörs av ungdomar som står långt från arbetsmarknaden, och där det primära etableringshindret handlar om bristande självförtroende, handlingskraft och förmåga att bryta ett befintligt, hämmande beteendemönster. Strategirådet bedömer, utifrån tillgänglig statistik samt resultaten från före- och eftermätningen, att projektet SPACE i relativt stor utsträckning haft denna deltagargrupp. En break-even-analys som endast baseras på SPACE kostnader och deltagarresultat visar att projektet är samhällsekonomiskt lönsamt om deltagarna kommer ut i arbete 21 månader snabbare jämfört med vad de hade gjort på egen hand, samt är offentligt ekonomiskt lönsamt om tiden till arbete förkortas med 24 månader.

Break-even-analysen utgår från övergångar i arbete och studier, eftersom det är detta som utlysningen haft som primär målsättning. Övergångar i arbete och studier är också det värde som potentiella implementerande aktörer i regel fäster störst vikt vid inför beslut om en eventuell implementering. Utvärderingen pekar dock på att mobilitetsprojekten också medfört andra värden, som är svåra att översätta i ekonomiska termer och därmed inte går att räkna på. Intervjuer med tidigare deltagare tyder exempelvis på att flera deltagare upplever en ökad livskvalitet, ett förbättrat mående och stärkt känsla av

¹² Engdahl och Forslund (2016).

självständighet. Vid sidan av att dessa värden har ett egenvärde i sig själva, kan de också ses som tecken på en starkt grundkapacitet som på lång sikt potentiellt skulle kunna leda till ett tryggare, bättre och stabilare liv för individen. Break-even-analysen beskriver således endast mobilitetsinsatsers samhällsekonomiska effektivitet från ett relativt kortsiktigt arbetsmarknadsperspektiv, där det således kan finnas värden som motiverar insatsen från andra perspektiv.

2.5 Sammanfattande slutsatser

Ungdomar kan stå långt från arbetsmarknaden av flera skäl. Det finns ungdomar som inte får jobb för att de saknar kunskap och kompetens som arbetsgivare efterfrågar, exempelvis en gymnasieexamen, kunskaper i svenska eller yrkeserfarenhet. För dessa ungdomar kan rustande insatser i form av vuxenutbildning, yrkesutbildning eller en traditionell praktik ge ett gott resultat. Men det finns också andra ungdomar, som saknar sysselsättning för att de inte söker arbete aktivt eller som inte fullföljer anställningar som de fått. För dessa ungdomar utgörs det primära arbetsmarknadshindret inte av bristande kunskaper, utan av bristande handlingskraft och flyktbenägenhet. Varaktiga övergångar i arbete och studier bland dessa ungdomar kräver därför andra typer av insatser, som syftar till personlig utveckling och beteendeförändring i termer av exempelvis ökad självtillit, förmåga att hantera motgång och starkt motivation.

En slutsats från klusterutvärderingen är att mobilitetsinsatser kan bidra till det senare, och således skapar värde för ungdomar som står långt från arbetsmarknaden på grund av bristande självtillit och proaktivitet. Drygt fyra av tio deltagare är direkt efter projektavslut i arbete eller utbildning och ytterligare tio procent av deltagarna har praktik/lärlingsplats. Utvärderingen visar vidare att mobilitetsprojekten har stärkt deltagarnas självtillit, motivation och handlingskraft, även om utvecklingen varierar mellan de enskilda projekten.

Mobilitetsinsatser kan även bidra till arbetslivserfarenhet, ökad arbetsmarknadskunskap samt referenser. Utvärderingen pekar dock på att mobilitetsinsatsens kärna, det vill säga utlandspraktiken, främst bidrar med ett mervärde i relation till deltagarnas personliga utveckling. Om ungdomens behov primärt handlar om referenser och yrkeserfarenhet finns i hög grad andra insatser som inte kräver praktik utomlands. Detsamma gäller ungdomar vars behov inte handlar om individuell utveckling, utan om att matchas mot rätt arbetsplats.

Mobilitetsinsatser är dyra. För att de ska vara samhällsekonomiskt lönsamma krävs att de förkortar deltagarnas väg till arbete med cirka 2,5 år. Det ställer i sin tur stora krav på att rätt målgrupp rekryteras. Om ungdomar för nära arbetsmarknaden deltar, betalar sig insatsen sannolikt inte. Om ungdomar deltar som står långt från arbetsmarknaden också på grund av flera andra skäl, riskerar insatsen att bli verkningslös. En slutsats från utvärderingen är således att målgruppen "ungdomar långt från arbetsmarknaden" som anges i IdA-manualen är för bred. Strategirådet bedömer att mobilitetsinsatser sannolikt är effektivast om de riktar sig mot ungdomar som under längre tid stått utanför arbetskraften, exempelvis på grund av ohälsa, där det primära etableringshindret handlar om att bristande självtillit, initiativförmåga och handlingskraft. Det kan handla om ungdomar i slutet av en lång rehabiliteringskedja, eller hemmasittande ungdomar som fastnat i isolation och passivitet. Det innebär i sin tur att det inte är tillräckligt att avgränsa målgruppen för att säkra en ändamålsenlig matchning, utan rekryteringsförfarandet behöver också anpassas.

3. Vad krävs för att mobilitetsinsatser ska fungera?

I föregående kapitel har mobilitetsinsatserns möjliga resultat på individnivå beskrivits. Beskrivningen ger en bild av vilket värde mobilitetsinsatser kan skapa i optimala fall, d.v.s. vid rätt tillämpning. I detta kapitel vidareutvecklas Strategirådets slutsatser kring vilka förutsättningar som behöver vara på plats för att mobilitet ska kunna bidra till detta optimala värde. Kapitlet bygger dels på genomförda intervjuer, dels på tidigare studier av mobilitetsprojekt, såsom IdA och KRUT. Dessutom har den forskningsöversikt som genomfördes inom ramen för klusterutvärderingens inledande fas använts som underlag.

Förutsättningarna är:

- Rekrytering av rätt målgrupp
- Stegrande utmaningar och stöd i växelverkan
- Gruppen som stödjande struktur
- Ett inkluderande och lyhört förhållningssätt
- En lyckad utlandspraktik
- Samverkan med anvisande och stödjande aktörer

3.1 Rekrytering av rätt målgrupp

Som tidigare nämnts, bidrar mobilitetsinsatser framförallt med värde för deltagare som står långt från arbetsmarknaden på grund av bristande tilltro till egen förmåga. Det är därför centralt att rätt målgrupp rekryteras. Detta kräver i sin tur att målgruppen tydligt avgränsas i relation till anvisande myndigheter, såsom kommunen eller Försäkringskassan. Målgruppen är med andra ord inte ungdomar långt från arbetsmarknaden, utan ungdomar som brister i handlingskraft och proaktivitet på grund av bristande självtillit och motivation.

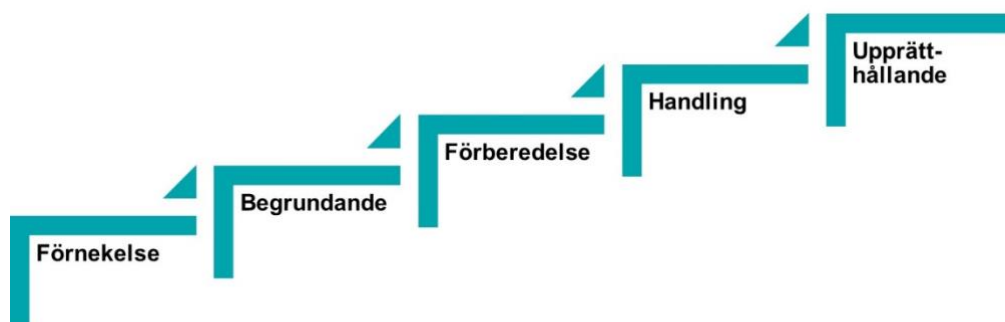
Vidare pekar genomförd datainsamling på att det är centralt att anpassa själva rekryteringsförfarandet. En intervjuad projektledare uttrycker vikten av detta på följande vis:

De som uttrycker intresse att delta efter ett informationsmöte, de är per definition fel målgrupp. Vi vill nå dem vars första reaktion är nej, för det är de personerna som kommer få ut mest av att resa.

Mer konkret handlar en anpassad rekrytering om att lägga upp processen i flera förutsättningslösa steg, där det första steget kan handla om att en handläggare frågar en potentiell deltagare om det är okej att hen berättar lite mer om ett projekt med praktik utomlands, och det andra steget om att deltagaren går på ett förutsättningslöst möte. Därefter behövs i regel flera möten och intervjuer samt ett nära samarbete med den potentiella deltagarens handläggare för att han eller hon slutligen ska tacka ja.

Utvärderingen pekar samtidigt på att det är viktigt att deltagarna inte brister i självtillit i sådan utsträckning att de inte heller vill agera för att utvecklas. Flera intervjuade medarbetare trycker på vikten av att deltagaren "upplever att sin nuvarande situation är problematisk" och "vill att något ska förändras". Också företrädare för intervjuade mottagarorganisationer betonar betydelsen av att deltagarna har en önskan om att förändra sin situation, även om de kan tveka kring sin förmåga. På ett mer övergripande plan skulle dessa utsagor kunna översättas som att de potentiella deltagarna ska befinna sig i det så kallade begründandestadiet vid start i mobilitetsinsatsen (figur 5). Detta utgör den andra nivån i förändringstrappan (även kallad transteoretiska metoden), som ursprungligen togs fram av James Prochaska och Carlo Di Clemente¹³. En deltagare som befinner sig i begründandestadiet upplever att hans eller hennes nuvarande situation är problematisk och vill göra något åt det, men tvekar fortfarande i steget och behöver således stöd för att agera.

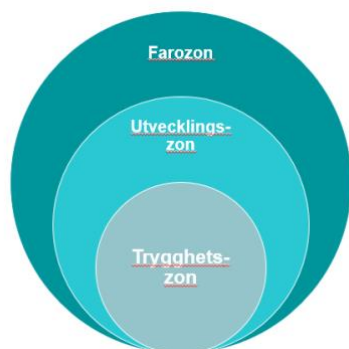
¹³ Prochaska och DiClemente (2005).

Figur 5. Förändringstrappan

Mot denna bakgrund är det således centralt att rekryteringsprocessen inte endast anpassas för att fånga upp ungdomar som brister i självtillit, utan också för att sälla bort ungdomar som saknar en grundläggande vilja till förändring.

3.2 Stegrande utmaningar och stöd i växelverkan

En central framgångsfaktor för att stärka en individs tilltro till den egna förmågan utgörs enligt forskningen av stegrande utmaningar som resulterar i att individen successivt får erfarenhet av att klara av saker som hen tidigare tvivlat på eller undvikit.¹⁴ Syftet med de stegrande utmaningarna är att individen ska befinna sig i den så kallade utvecklingszonen, som ligger utanför hans eller hennes trygghetszon där ingen utveckling sker, men som inte innebär så stora utmaningar att individen hamnar i sin farozon och därmed riskerar att stänga ned eller avbryta (figur 6).

Figur 6. Gynnande och missgynnande zoner för utveckling

Om rekryteringen av rätt målgrupp fungerar, ska deltagarna se på utlandspraktiken som en mycket stor utmaning. För att klara denna utmaning, behöver deltagarna bygga upp sin självtillit successivt genom mindre, stegrande utmaningar i fas I. Samtliga projekt har också arbetat på detta sätt, även om systematiken i arbetssättet delvis har varierat. Som exempel har exempelvis flera projekt innehållit en kortare praktikperiod i Sverige under fas I. Det förekommer även att deltagargruppen åker iväg på en kortare internatvistelse under fas I, för att testa att bo tillsammans på okänd plats. De stegrande utmaningarna kan inledningsvis även handla om enklare saker, såsom att självständigt ta sig till platsen för ett studiebesök. En intervjuad deltagare berättar om värdet av

dess stegrande utmaningar så här:

Jag har mått dåligt i flera år och knappt tagit mig utanför dörren. För mig var det en utmaning att ens ta mig hit i början. Och att delta i diskussioner här, vara en del av gruppen. När jag hade praktik här i Sverige var det en utmaning att åka dit, att vara där själv. Men jag upptäckte att jag klarade av det. Och för varje sak jag klarade kände jag att jag fixar detta. Och praktiken utomlands kändes mindre och mindre skrämmande.

Mobilitetsinsatser syftar ytterst till att främja övergångar i arbete och studier. Forskning visar att en individs tilltro till egen förmåga är kontext- och uppgiftsberoende. Det är med andra ord möjligt att ha en hög tilltro till sin förmåga inom ett område, och samtidigt ha en låg tilltro till sin förmåga inom ett annat område.¹⁵ En

¹⁴ Bandura (1986).

¹⁵ Liu m. fl. (2014), Bandura (1986).

slutsats mot denna bakgrund, som också ligger i linje med hur projekten arbetat (om än i varierande utsträckning), är därför att de stegrande utmaningarna behöver ha en tydlig koppling till förmågor som är relevanta för att få respektive behålla ett arbete/studier. Det kan exempelvis handla om att söka arbete, kontakta arbetsgivare, interagera i en ny miljö med nya människor, självständigt ta sig runt i ett nytt område eller följa tider och rutiner.

En grundläggande förutsättning för att deltagarna ska växa med varje utmaning är att utmaningarna är anpassade. Enligt intervjuade projektmedarbetare är det dock även centralt att deltagarnas ges möjlighet att reflektera och gemensamt diskutera sina framsteg. Denna uppfattning ligger i linje med rekommendationerna i IdA-manualen, som trycker på vikten av löpande reflektion för att deltagarna ska få syn på sin utveckling och därmed böttna i en ökad självförlit.

För att de stegrande utmaningarna ska ge effekt, pekar utvärderingen slutligen på vikten av att det finns en omgivande stödstruktur, som kan stötta deltagaren samt vid behov fånga upp hen om utmaningen visar sig vara för stor. Denna stödstruktur handlar i hög grad om medarbetarnas förhållningssätt och bemötande, men också om gruppen. Vi vidareutvecklar betydelsen av dessa två faktorer nedan.

3.3 Gruppen som stödjande struktur

Forskning visar att en individs förlit till den egna förlit att lyckas med en uppgift bland annat stärks av att hen ser andra lyckas med uppgiften (så kallad modellinläring).¹⁶ Genomförda intervjuer bekräftar också denna bild. Flera deltagare lyfter fram betydelsen av gruppörlitligheten och hur denna bidragit till att stärka den egna motivationen och självförliten. "Gruppen har varit jätteviktig. Om de kan, kan jag också", som en deltagare uttrycker det. Intervjuerna tyder också på att gruppörlitligheten och känslan av gemenskap bidragit till att deltagarna vågat öppna och utmana sig själva mer. Så här beskriver en intervjuad deltagare gruppens betydelse:

Det har betydelse en massa att vi är en grupp som inte är...hur ska jag säga...hundra procent till arbetsmarknadens förfrågande. Jag har depression och ångest och träffar en annan som har det och då förstår vi varandra. Och då känns det ok att inte må perfekt, och att jag kan prova, testa, för att ingen kommer tittat snett på mig om jag inte klarar det. Annars om man kommer ut på en vanlig arbetsplats så är det som att man blir mindre värd: man orkar inte hålla igång, jobba lika snabbt. Och då känner man sig bara dålig och så ger man upp på förhand. Men här finns det en acceptans som gör att man vågar.

Utvärderingen pekar samtidigt på att värdet av gruppen inte uppstår per automatik, genom själva formen i sig. Flera intervjuade medarbetare trycker på vikten av att arbeta aktivt med gruppstärkande aktiviteter under i synnerhet fas I för att skapa ett förlitfullt, tryggt och öppet klimat. Det kan exempelvis handla om samarbetsövningar samt övningar i konflikthantering. Genomförd datainsamling tyder på att projektens systematik i detta arbete delvis varierat, vilket utifrån intervjuer med deltagarna samt enkätens öppna svar också medfört att grupperna i perioder fungerat olika bra.

3.4 Ett inkluderande och lyhört förhållningssätt

En central slutsats från utvärderingen, som både baseras på tidigare forskning samt erfarenheter från projekten, är att mobilitetsinsatsers framgång inte endast beror av innehållet i de enskilda aktiviteterna, utan i hög grad också villkoras av medarbetarnas förhållningssätt och bemötande.

En första framgångsfaktor är att medarbetarna tror på deltagarnas förlit att lyckas och ta sig igenom eventuella motgångar som uppstår längs vägen. Denna framgångsfaktor lyfts fram i forskning, som betonar vikten av att det finns någon som tror på individen för att hen i sin tur ska öka sin egen förlit till sin förlit.¹⁷ Flera intervjuade medarbetare betonar vikten av att inte fastna vid ungdomarnas historia eller

¹⁶ Bandura (1986).

¹⁷ Ibid.

yttre begränsningar, utan se deras inre kapacitet. Betydelsen av att medarbetarna har trott på deltagarna lyfts även fram i genomförda intervjuer med deltagare. Så här säger en deltagare:

När jag går på daglig verksamhet så blir jag hela tiden påmind om att jag har en funktionsnedsättning. 'Klarar du detta verkligen?'. Men här är det mer självklart att jag ska klara saker, och gör jag det inte så är det ingen grej. Här får man vara sig själv, man blir peppad och gör man misstag så blir inte direkt stämplad: 'jag visste det, nu gjorde du fel så nu får du inte göra det här mer'. Och det gör att man vågar mer.

Genomförda intervjuer med medarbetare och deltagare visar vidare att en framgångsfaktor handlar om att vara lyhörd och flexibel utifrån deltagarnas behov. En projektledare förklarar:

Det är viktigt att tänka att vi måste hinna igenom detta idag och fastna i formen, utan ha tid att vara flexibel. Det går inte att bygga självförtroende genom en checklista, utan det kräver en dynamisk och lyhörd process. Det handlar om att möta gruppen där den är.

Det lyhörda förhållningsättet innebär bland annat att avsteg från den ursprungliga dagsplaneringen ibland görs utifrån behov som synliggörs under dagen. Det kan handla om en diskussion som tillåts ta längre tid än planerat, eller att en stillasittande aktivitet byts ut mot en promenad om gruppen har svårt att koncentrera sig.

3.5 En lyckad utlandspraktik

En central del av mobilitetsinsatser utgörs av praktiken utomlands. Genomförda intervjuer såväl som tidigare studier¹⁸ visar att det är centralt att denna praktikperiod blir en god erfarenhet för deltagaren för att mobilitetsmetoden ska resultera i önskad utveckling på deltagarnivå. En lyckad praktikperiod är i sin tur beroende av flera faktorer.

För det första pekar genomförda intervjuer med medarbetare på att det krävs en välfungerande matchning mellan deltagare och arbetsplats. En bra matchning handlar bland annat om att deltagarnas intressen är styrande i så hög utsträckning som möjligt, vilket i sin tur ställer krav på att deltagarna har en informerad uppfattning om vad olika yrken innebär. För att säkra det behöver mobilitetsmetoden under fas I innehålla studie- och yrkesvägledande aktiviteter, såsom studiebesök, föreläsningar, projektarbeten och vägledande övningar. Det gäller i synnerhet för deltagare med begränsad yrkeserfarenhet sedan tidigare.

En bra matchning innebär även att arbetsplatsen tillvaratar deltagarens styrkor samt hanterar hans eller hennes utmaningar och svårigheter. En deltagare med social fobi passar sannolikt bäst på en arbetsplats som inte kräver kontakt med många olika människor. En deltagare med förmåga att arbeta fokuserat och resultatorienterat passar sannolikt bäst på en arbetsplats med en tydlig produktionskedja, där han eller hon kan se resultatet av sitt arbete, etc. För att lyckas med en bra matchning från detta perspektiv krävs ett brett nätverk av potentiella praktikplatser samt ett bra matchningsunderlag, där ett viktigt syfte med fas I således är att synliggöra deltagarnas respektive styrkor och utmaningar samt att öka deltagarnas egen självkännet om dessa.

För det andra visar genomförd datainsamling att en lyckad praktikperiod kräver att arbetsplatsen i fråga är väl förberedd på vem som kommer. Intervjuade medarbetare menar att arbetsgivaren i många fall även kan behöva stöd för att anpassa arbetsmiljö och arbetsuppgifter. Det handlar bland annat om att säkra att arbetsgivaren utmanar deltagaren på rätt nivå givet hans eller hennes förutsättningar samt att arbetsgivaren har kunskap om på vilket sätt som deltagaren bör stöttas på plats, exempelvis i form av visuell stöd, pauser, varierande alt. repetitiva arbetsuppgifter etc. Intervjuer med medarbetare visar att i synnerhet handledaren spelar en avgörande roll för vilket stöd deltagaren får. En handledarutbildning kan behövas för de handledare som sedan tidigare saknar erfarenhet av att ta emot deltagare från målgruppen.

För det tredje pekar genomförda intervjuer med både deltagare och medarbetare på att en lyckad praktikperiod är beroende av tillgången till coachstöd på plats. Coachen fyller flera olika funktioner. Dels stöttar coachen de enskilda deltagarna vid behov. Det kan handla om stöd i praktiska frågor, emotionellt

¹⁸ Ex. utvärderingen av IdA-programmet, Federal Ministry of Labour and Social Affairs (2013).

stöd vid motgång och oro samt konflikthantering. Dels har coachen i uppgift att vid behov vara stöd i relation till arbetsgivaren samt fungera som brygga mellan arbetsgivare och deltagare för att säkra att praktiken blir så givande som möjligt. En intervjuad medarbetare berättar att det exempelvis händer att deltagare i början får för lite att göra på sina arbetsplatser, vilket i sin tur kan bero på att deltagarna är osäkra och inte tar initiativ. I dessa fall kan coachen fungera som språkrör och föra en dialog med både arbetsgivare och deltagare kring vad detta beror på och vad arbetsgivaren kan göra för att skapa en så trygg och utvecklande miljö som möjligt.

Utvärderingen visar vidare att ett gott samarbete mellan sändarorganisation (i detta fall projekten) samt mottagarorganisation är grundläggande för att dessa tre förutsättningar ska kunna uppfyllas. Under förberedelsefasen är samarbetet centralt för att mottagarorganisationen ska kunna matcha deltagarna mot rätt arbetsplats samt förbereda arbetsgivarna på rätt sätt. Ett gott samarbete är även centralt för att sändarorganisationen ska kunna förbereda deltagarna på vad praktikperioden kommer innebära samt ge realistiska förväntningar. Vidare betonar både projektledare och mottagarorganisationer att ett välfungerade samarbete under utlandspraktiken är avgörande för att den ska bli så bra som möjligt. Det handlar bland annat om att organisationerna behöver ha en gemensam bild av syftet med praktiken samt hur deltagarna ska bemötas och stöddas, men också om att det var tydligt vad respektive organisation kan förvänta sig av den andra.

Genomförd datainsamling pekar sammantaget på att utlandspraktiken överlag fungerat bra i mobilitetsprojekten. Intervjuade tidigare deltagare såväl som deltagarna som medverkat i eftermätningen under våren 2018 är generellt mycket nöjda med sina praktikplatser. I de enstaka fall som det inte har fungerat har deltagarna generellt haft möjlighet att byta till en annan arbetsplats, som bättre matchat dem. Intervjuer med projektmedarbetare och mottagarorganisationer pekar vidare på att samarbetet dem emellan fungerat mycket bra i samtliga tre projekt. Mottagarorganisationerna har fungerat som stöd både inför och under utlandspraktiken, och i flera fall haft kontakt med deltagarna över Skype under fas I för att minska tröskeln till utlandspraktiken. Några intervjuade medarbetare trycker också på värdet av att mottagarorganisationerna, genom sin erfarenhet, byggt upp ett brett och gediget arbetsgivarnätverk. Vid sidan av att detta nätverk underlättar en individuell matchning, upplevs också arbetsgivarnas kapacitet att ta emot ungdomar från mobilitetsinsatser överlag vara god på grund av arbetsgivarnas i många fall mångåriga vana att ta emot praktikanter från målgruppen.

3.6 Samverkan med anvisande och stödjande aktörer

En sista central framgångsfaktor för att mobilitetsinsatser ska kunna bidra med maximalt värde, är en fungerande samverkan med aktörerna som skickar deltagare, såsom kommuner. Samverkan behöver ske löpande under hela genomförandet, med olika fokus.

Under en rekryteringsfas krävs att aktörerna har en tydlig bild av mobilitetsinsatsers värde och målgrupp för att kunna skicka rätt personer till insatsen. Det är också centralt att aktören, deltagaren samt företrädare för mobilitetsinsatsen har en gemensam bild av vad mobilitet ska bidra till och hur nästa steg ser ut, d.v.s. att det finns en tydlig och sammanhängande insatskedja. Genomförda intervjuer med medarbetare visar vidare på värdet av löpande avstämningar med samarbetsaktörerna under genomförandets gång för att återkoppla status och progression. I fas 3 är samverkan med aktörerna slutligen av central betydelse för att säkra en bra överlämning och vid behov fortsatta insatser. Samverkan kan ske i form av exempelvis trepartssamtal, men kan också utgöras av dokumentation kring deltagaren som aktören exempelvis kan använda som matchningsunderlag. Som tidigare nämnts, indikerar genomförda intervjuer med avslutade deltagare att överlämningen till andra aktörer såsom t.ex. Arbetsförmedlingen inte alltid fungerat bra. Vid en eventuell implementering av metoden är det således centralt att säkra ett förankrat och systematiskt samarbete med Arbetsförmedlingen och andra relevanta aktörer under fas 3.

Vid sidan av aktörerna som skickar deltagare, visar genomförda intervjuer på värdet av att vid behov samverka med andra stödjande aktörer under genomförandet, exempelvis vården. Mer konkret kan det handla om att ge deltagaren möjlighet att avvika från aktiviteter i mobilitetsinsatsen för att delta i behandlande insatser, samt att med deltagarens tillåtelse föra en dialog med eventuella andra stödjande aktörer för att säkra att deltagaren får ett så relevant och individanpassat helhetsstöd som möjligt.

3.7 Sammanfattande slutsatser

Mobilitetsprojekt bygger övergripande på tre faser, med utlandspraktiken som mittersta, bärande element. En tydlig slutsats från utvärderingen är att det inte räcker att arbeta utifrån de tre faserna för att generera goda resultat, utan att det även krävs organisatorisk kapacitet i form av relevanta arbetssätt och förhållningssätt. Arbetssätten innefattar bland annat en växelvis kombination av utmaningar och stöd, ett flexibelt upplägg samt användningen av gruppen som stödjande struktur. Förhållningssättet innefattar bland annat tilltro till individens inre kapacitet samt en lyhördhet gentemot deltagarnas behov.

Det är även av stor vikt att rätt målgrupp rekryteras till insatsen, vilket ställer krav på att målgruppen avgränsas i relation till ungdomar långt från arbetsmarknaden samt att rekryteringsförfarandet anpassas. För de ungdomar som inte går vidare i arbete eller studier efter projektslut, krävs ett efterföljande stöd för att deltagarnas utveckling ska bli varaktig över tid. Det ställer krav på en fungerande samverkan med anvisande aktörer under såväl rekryteringsfas som genomförande och avslut.

4. Implementering och fortlevnad

Vid sidan av att värdera mobilitetsinsatsers ändamålsenlighet, ska utvärderingen även värdera och stötta förutsättningar för implementering. Implementeringen ska ytterst stärka kapaciteten i ordinarie verksamhet, för att mobilitetsprojekten inte bara ska bidra med värde för deltagande ungdomar utan också höja relevans och kvalitet i det stöd som berörda aktörer erbjuder unga i utanförskap generellt.

I detta kapitel presenteras Strategirådets värdering av de tre projektens förutsättningar för implementering. Dessutom diskuteras mobilitetsinsatsers förutsättningar för implementering i stort, givet implementerande aktörers intresse, förmåga och regelverk. Därefter följer en beskrivning av ett framgångsrikt exempel på implementering av ett mobilitetsprojekt i Göteborgs stad. Kapitlet avslutas med Strategirådets sammanfattande slutsatser.

4.1 Implementering av de tre projekten

Projektens deltagare har kommit från tre typer av aktörer: Försäkringskassan, som skickat deltagare med aktivitetsersättning; kommunen som skickat deltagare med försörjningsstöd samt Arbetsförmedlingen, som anvisat deltagare med aktivitetsstöd. Utvärderingen visar att ingen av dessa aktörer i dagsläget har för avsikt att implementera mobilitet som insats i den ordinarie verksamheten. Försäkringskassan saknar denna möjlighet på ett principiellt plan, då de inte finansierar egna insatser för personer med aktivitetsersättning utan är beroende av insatser från andra aktörer. För kommunen är det enligt intervjuade kommunföreträdare i första hand en fråga om bristande resurser. "Kostnaden per deltagare är för hög i relation till våra andra insatser. Vi har helt enkelt inte de pengarna", som en företrädare uttrycker det.

I Arbetsförmedlingens fall utgör regelverket ett hinder, som anger att myndigheten inte får skicka arbetssökande med aktivitetsstöd till praktik hos arbetsgivare utomlands. Att Arbetsförmedlingen i praktiken anvisat enstaka deltagare till projekten tycks, utifrån genomförda intervjuer, berott på att undantag ibland gjorts på individnivå. Dessa undantag tycks vara relaterade till hur de enskilda marknadsområdena tolkat förordningens undantag gällande utlandspraktik, som anger att det är möjligt att anvisa till praktik i närområdet, vilket för exempelvis Skåne kan innebära Danmark eller Tyskland. En implementering av mobilitet i det ordinarie insatsutbudet skulle enligt intervjuade företrädare för Arbetsförmedlingen dock kräva att regelverket förändrades för att öppna upp för denna möjlighet på bred front. Också projektet SPACE i Västsverige har fått deltagare från Arbetsförmedlingen. I detta fall har dock ungdomarna förlorat sitt aktivitetsstöd under utlandspraktiken. Enligt intervjuad projektledare består denna grupp av deltagare nästan uteslutande av unga personer som fortfarande bott hemma och som inte haft några kostnader under sin utlandspraktik.

Vid sidan av de remitterande och anvisande aktörerna, skulle samordningsförbund kunna vara en möjlig implementeringsaktör, i synnerhet då ett samordningsförbund ägt ett av projekten samt suttit i styrgruppen för ett annat projekt. Enligt intervjuade representanter är förbundens möjligheter att långsiktigt finansiera denna typ av insats på egen hand begränsade. För att möjliggöra fortsatt konsolidering och effektivisering av verksamheten samt en fortsatt dialog med potentiella implementeringsaktörer, har styrelsen för samordningsförbundet Sjuhärad dock fattat beslut att finansiera SPACE under 2019. Bland annat tittar förbundet på möjligheten att integrera verksamheten i folkhögskolekurser.

Vi har jobbat med utlandspraktik i både detta projekt och tidigare projekt. Vi har lärt oss en mycket men är inte färdiga än. Det finns en önskan att göra insatsen mer kostnadseffektiv, vilket vi tror att vi kan. Men då gäller det att hålla i och hålla ut när vi är varma i kläderna och har duktig personal. Och att fortsätta ha samtal med intresserade implementeringsaktörer. [...] Vi kan inte ha den här verksamheten i förbundet på lång sikt, men kan bidra till att ta det vidare. Det går inte att komma i mål med implementering på en projektperiod på tre år, utan det krävs en mer långsiktig process.

Förbundschef, Sjuhärads samordningsförbund

Genomförda intervjuer visar att handläggare på i synnerhet kommun och Försäkringskassan som samarbetet med projekten generellt är mycket positiva till projekten och gärna vill fortsätta skicka deltagare dit. För att ge fler ungdomar möjlighet har därför även Activa, som drivit projektet Active Mobility, fattat beslut om att anta en grupp deltagare per år till en mobilitetsinsats. Verksamheten kommer i detta avseende att leva vidare och finansieras av ordinarie budget, om än i mer begränsad omfattning jämfört med projektet.

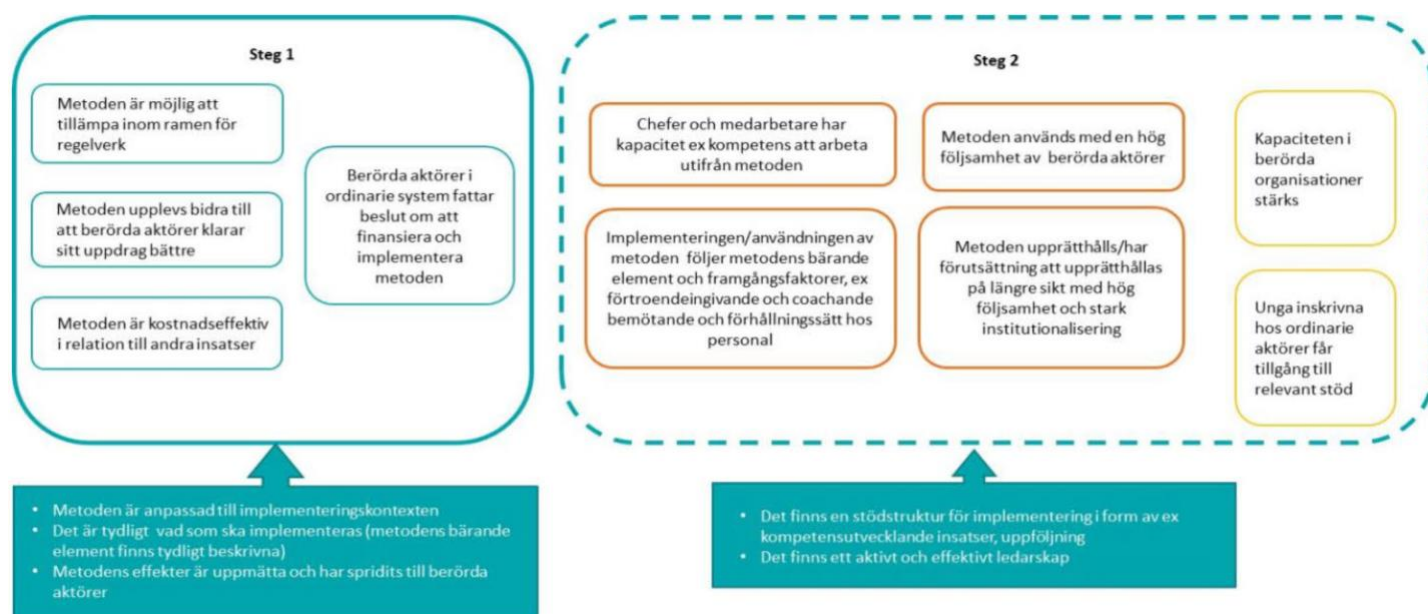
4.2 Förutsättningar för implementering av mobilitetsinsatser i stort

Svårigheterna att implementera i ordinarie verksamhet är inte unika för dessa tre projekt. Det är en återkommande utmaning i ESF-projekt som ska vara tillräckligt innovativa för att bidra med ett mervärde i relation till det befintliga systemet, men samtidigt vara möjliga att implementera inom ramen för ordinarie budgetar och regelverk. En del av utvärderingens uppdrag har därför handlat om att undersöka hur förutsättningarna för implementering av mobilitet ser ut från ett bredare systemperspektiv.

I Socialstyrelsen skrift om implementering, som bygger på tillgänglig kunskap inom området, presenteras fem vanliga missförstånd om implementering. De handlar bland annat om att effektiva metoder sprider sig själv, att förändring sker snabbt och att det räcker med information för att åstadkomma förändring.¹⁹ En liknande bild ger OECD, som konstaterar i en studie att implementering är en mycket komplex och utmanande process och att misslyckanden ofta beror på att denna komplexitet underskattas.²⁰

I figur 7 presenteras en schematisk bild av vad som krävs för en framgångsrik implementering av mobilitetsinsatser. Figuren har tagits fram av Strategirådet med utgångspunkt i de faktorer och förutsättningar som implementeringsforskning lyfter fram som avgörande.²¹ Figuren visar att en framgångsrik implementering i steg 1 i hög grad är beroende av vilja och ägarskap hos den beslutsfattande nivån i berörda organisationer. Denna vilja är kopplad till att mobilitet upplevs bidra med ett mervärde, både i relation till det egna uppdraget och i relation till andra insatser. Vidare krävs att insatsen är möjlig att implementera inom ramen för rådande regelverk.

Figur 7. Vad krävs för en framgångsrik implementering?

I följande avsnitt diskuteras i vilken utsträckning förutsättningarna i steg 1, dvs beslutet att implementera mobilitetsinsatsen, är uppfyllda idag. Diskussionen fokuserar på Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och

¹⁹ Socialstyrelsen (2012).

²⁰ Mental Health Commission (2009).

²¹ Proctor (2011) samt Fixsen (2005).

kommunen, som utgör de tre viktigaste aktörerna vid en implementering, antingen som en potentiell finansiär och/eller för att skicka deltagare.

4.2.1 Metoden är möjlig att tillämpa inom ramen för regelverk

Ett grundläggande förutsättning för implementering är att mobilitetsinsatsen är möjlig att använda inom ramen för befintligt regelverk. Som tidigare redogjorts för, utgör Arbetsförmedlingens förordning ett stort hinder i detta sammanhang. Förordningen stipulerar att Arbetsförmedlingen inte får anvisa ungdomar med aktivitetsstöd till praktik utomlands, vilket därmed också omöjliggör finansiering av denna typ av insatser. Svenska ESF-rådet har påtalat för Arbetsmarknadsdepartementet hur förordningen försvårar mobilitetsinsatser. En förändring av förordningen får konsekvenser för Arbetsförmedlingen och de arbetsmarknadspolitiska programmen i stort, och är således en betydligt större fråga än frågan om att implementera mobilitetsinsatser. Om och när förordningen ändras ligger därmed i hög grad utanför Svenska ESF-rådets mandat att påverka.

Enligt intervjuade företrädare för Arbetsförmedlingen har det dock tidigare funnits möjlighet att som arbetssökande genomföra praktik utomlands genom det arbetsmarknadspolitiska programmet Interpraktik. Interpraktik var ett stipendium som arbetslösa ungdomar i åldern 20 till 30 år kunde söka. Bedömningen av om en ungdom fick söka stipendiet gjordes av Arbetsförmedlingen. Målet med programmet var att stärka långtidsarbetslös och lågutbildad ungdom med hjälp av praktikperiod på sex månader i Europa eller övriga världen. Stipendiet söktes hos Internationella programkontoret och täckte en resa tur och retur till praktiklandet, försäkring samt ett bidrag varje månad som ska täcka som möjliggjort praktik utomlands.²² Programmet upphörde 1 januari 2007. Erfarenheter från Interpraktik visar att det potentiellt är möjligt att använda EU-relaterade stipendier och program för att ge arbetssökande möjlighet att praktisera utomlands, även utan en förordningsändring.

Liknande begränsningar saknas för Försäkringskassan, då praktik utomlands är en möjlig insats för ungdomar med aktivitetsersättning. Också kommunerna har, om de vill, möjlighet att skicka ungdomar med försörjningsstöd på utlandspraktik.

4.2.2 Metoden upplevs bidra till att berörda aktörer klarar sitt uppdrag bättre

En andra central förutsättning för implementering är att den implementerande aktören upplever att insatsen bidrar till att man klarar sitt uppdrag bättre. Såväl Arbetsförmedlingen som Försäkringskassan och kommunen ansvarar på olika sätt för att stödja ungdomar långt från arbetsmarknaden. Arbetsmarknadspolitiken är i huvudsak ett statligt ansvarsområde och Arbetsförmedlingen har det övergripande ansvaret för att genomföra denna i linje med de mål som regeringen och Riksdagen satt upp. Myndigheten har ett särskilt ansvar för att stödja ungdomar under 25 år, bland annat genom programmen Jobbgarantin för ungdomar, Studiemotiverande folkhögskolekurs, Utbildningskontrakt och Yrkesintroduktion.

Ungdomar mellan 19 och 29 år som troligen inte kommer kunna arbeta heltid under minst ett år kan få aktivitetsersättning av Försäkringskassan. Försäkringskassan ansvarar även för att samordna de insatser som ungdomen kan behöva för att kunna återgå i arbete eller studier. Kommunerna i sin tur har enligt skollagen ett aktivitetsansvar, som bland annat innebär att de ska bistå med insatser riktade till ungdomar under 20 år som inte fullgjort gymnasieutbildning med syftet att dessa ska återuppta studier. Många kommuner erbjuder även arbetsförberedande verksamhet riktad till ungdomar med försörjningsstöd med målet att dessa ska nå egenförsörjning.

På en övergripande uppdragsnivå har således samtliga tre aktörer ett intresse av effektiva insatser för att stötta ungdomar mot arbete och studier. Intervjuade företrädarens inställning till mobilitet som insats är dessutom i flera fall positiv. Handläggarna som samarbetet med projekten på operativ nivå har generellt mycket goda erfarenheter, och dessa erfarenheter tycks i viss mån också nått den strategiska nivån inom myndigheterna. Genomförda intervjuer med företrädare på strategisk nivå inom primärt Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan visar samtidigt att det finns en osäkerhet kring i vilken grad

²² SOU 2003:92.

mobilitetsinsatser adderar ett mervärde i relation till organisationens befintliga verksamhet. En företrädare på strategisk nivå för Arbetsförmedlingen uttrycker sig så här:

Vi har problem och saker vi måste bli bättre på, absolut. Men i grunden har vi de insatser som behövs. Det handlar inte om nya metoder och insatser, utan om att vidareutveckla arbetssätt, förhållningssätt och samverkan med andra aktörer i de insatser vi redan har.

En intervjuad företrädare för Försäkringskassan är inne på samma linje:

Jag har hört mycket gott om mobilitetsprojekt. Men betyder det att det finns ett behov av mobilitetsinsatser över hela Sverige? Det vet jag inte. Det beror på hur stor den faktiska målgruppen är, hur den är utspridd över landet och vilka liknande insatser som redan finns regional och lokalt. Det går i dagsläget inte att säga att detta är insats som vi behöver brett.

Några företrädare för Arbetsförmedlingen framhåller också att det är en relativt liten andel av deras totala målgrupp som upplevs vara aktuell för mobilitetsinsatser, och att kostnaden för implementeringen därmed inte skulle överstiga vinsten.

Det är inte alla ungdomar med aktivitetsstöd som passar för mobilitet. Min bild är att det är en ganska liten grupp, som samtidigt skulle kräva ett mycket stort maskineri inom Arbetsförmedlingen. Det handlar om att allokera kostnader, att satsa på det som ger mest. Att ha en massa små insatser fungerar inte, det skulle kosta mer än vad det ger.

Osäkerheten kring mobilitetsinsatsers mervärde tycks delvis förstärkas av insatsens relativt unika upplägg med utlandspraktik i fokus. "Om man inte själv träffat deltagare som åkt iväg på utlandspraktik och med egna ögon sett förvandlingen, är det svårt att förstå vad detta ger", som en intervjuad projektmedarbetare uttrycker det. Denna bild bekräftas av intervjuade handläggare som samarbetat med projekten inom t.ex. öppenvården och kommunen. En av handläggarna berättar i en intervju:

Jag måste säga att jag var skeptisk i början. Men jag är imponerad av stegen som patienterna tagit under projektet. De har lämnat en sjukroll och driver nu en helt annan agenda. En fantastisk förvandling.

Sammantaget pekar utvärderingen på att mobilitet på ett övergripande, principiellt plan ligger i linje med flera aktörers övergripande intresse och uppdrag. För att en implementering av mobilitetsinsatser ska vara möjlig, krävs även att det finns ett synliggjort och tydligt behov av mobilitetsinsatser i relation till kommunernas, Försäkringskassans och Arbetsförmedlingens befintliga insatser och mer specifika målgrupp. Det skulle vidare krävas en förankringsprocess på beslutsfattande nivå inom organisationerna.

4.2.3 Metoden är kostnadseffektiv

En förutsättning för implementering är att metoden är kostnadseffektiv, det vill säga att samma värde inte skulle kunna uppnås genom en annan insats med lägre kostnader. Det är inte möjligt att beräkna mobilitetsinsatsens ekonomiska mervärde i relation till andra insatser med liknande inriktning, d.v.s. om samma effekter är möjliga att uppnå till en lägre kostnad. Detta då det saknas en relevant kontrollgrupp som matchar deltagarna i mobilitetsprojekten inte bara i termer av exempelvis utbildningsbakgrund och ålder, utan även i termer av självtillit och initiativförmåga vid start. Genomförd break-even-analys visar dock att mobilitetsinsatsen är dyr och behöver förkorta deltagarnas arbetsmarknadsinträde med flera år för att bli lönsam. Det ställer stora krav på att rätt målgrupp rekryteras till insatsen.

Ett sätt att öka kostnadseffektiviteten är att minska kostnaderna för insatsen. Detta kan ske på flera sätt. En stor kostnad är relaterad till personalresurser, där erfarenheter från Active Mobility visar att de svenska medarbetarna inte nödvändigtvis behöver stanna under hela praktikperioden utomlands. Till skillnad från övriga två projekt, åker medarbetarna från Active Mobility hem efter några veckor, vilket enligt deltagare och mottagarorganisation har fungerat mycket bra. "När mentorerna från Sverige är här så lutar sig deltagarna väldigt tungt mot dem", säger den intervjuade mottagarorganisationen. "Activa har backat långsamt och när de åkt hem har deltagarna utan problem vänt sig till oss istället. Det är en väldigt bra modell för att säkra utveckling - att deltagarna frigör sig och litar på sig själva och varandra."

Det är också potentiellt möjligt att minska kostnaderna för insatsen genom att korta de olika faserna. Sjuhärads samordningsförbund har arbetat med mobilitet i flera omgångar och med varierande längd på utlandspraktiken. Enligt intervjuad företrädare för förbundet, var resultaten i ett tidigare projekt med tre veckors praktik snarlika resultaten i SPACE. Det tyder i sådant fall på att den avgörande framgångsfaktorn handlar om deltagaren får byta kontext tillräckligt länge för att lära sig stå på egna ben, där mervärdet av utbytet avtar efter några veckor.

Sammanfattningsvis pekar utvärderingen på vikten av att effektivisera mobilitetsinsatsen för att maximera förutsättningarna för implementering. Ett viktigt steg är även att sprida resultaten från utvärderingens break-even-analys samt statistiska uppföljning med syftet att underlätta informerade beslut om fortsatt användning av insatsen.

4.3 Iter - Ett exempel på framgångsrik implementering av mobilitet

Iter är en mobilitetsinsats i Göteborgs stad som började som socialfondsprojekt. Insatsen är, i linje med mobilitetsprojekten, upplagd i tre faser där det mittersta faset utgörs av en utlandsvistelse. Till skillnad från de tre projekten, avser dock utlandsvistelsen inte praktik utan volontärarbete. Iter vänder sig till ungdomar mellan 18 och 29 år utan känd sysselsättning som står långt från arbetsmarknaden. Många deltagare har en historik av psykisk ohälsa, ofullständig utbildning och ibland också av missbruk och kriminalitet. Deltagarna kommer från bl.a. kommunen och Arbetsförmedlingen och försörjer sig primärt genom försörjningsstöd, aktivitetsstöd eller närstående.

Enligt intervjuade företrädare för Iter på Göteborgs stad möjliggjordes implementeringen av flera samverkande faktorer. En första sådan framgångsfaktor är verksamhetens finansiering, där själva utlandsvistelsen finansieras via Erasmus+, och övriga faser av Göteborgs stad. Att kommunen med andra ord inte behöver stå för hela verksamhetskostnaden framhålls som viktig orsak till beslutet att gå vidare med verksamheten efter att projekttiden tog slut. "Det är svårt att kräva att en kommun ska finansiera volontärtjänst utomlands. Jag tror inte att det hade gått annars", som en av de intervjuade företrädarna uttrycker det. En andra framgångsfaktor var projektets förankring hos den implementerande aktören Göteborgs stad. Göteborgs stad var projektägare och stod redan under projekttiden för medfinansiering genom personal. Projektet var även välförankrat på beslutsfattande nivå i den politiska nämnden. En tredje framgångsfaktor var projektets goda resultat.

Erfarenheterna från Iter ligger i linje med förutsättningarna för implementering som diskuterats i föregående avsnitt, som bland annat framhåller vikten av förankring och kostnadseffektivitet. Iter är dock även ett konkret exempel på en implementering av mobilitet som lyckats, som kan bidra till lärande inför den nationella mobilitetsutlysningen. Vi kommer återkomma till detta i rapportens avslutande kapitel.

4.4 Sammanfattande slutsatser

Utvärderingen pekar sammantaget på att det är svårt att implementera mobilitetsinsatser. Svårigheten är delvis av generell karaktär – implementering är till sin natur en komplex process som kräver förankring, styrning och tid. Genomförd datainsamling visar att det även finns implementeringshinder kopplade till själva mobilitetsinsatsen. Ett sådant hinder är den relativt höga kostnaden, som gör insatsen svårare att motivera inom ramen för befintlig budget och ställer högre krav på en tydlig aktörsnytta. Ett andra hinder är Arbetsförmedlingens regelverk som innebär att myndigheten inte får skicka deltagare med aktivitetsstöd till praktik utomlands. Ett tredje hinder är insatsens relativt unika upplägg och utformning, som innebär att de implementerande aktörer överlag inte är insatta i insatsen sedan tidigare.

Implementering av mobilitetsinsatser förutsätter att någon aktör finansierar insatsen. Både Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen saknar denna möjlighet på ett principiellt plan - Arbetsförmedlingen på grund av sitt regelverk och Försäkringskassan då de inte finansierar egna insatser för ungdomar med aktivitetsersättning. Däremot kan kommuner utgöra en sådan implementeringsaktör. Också en kommunal implementering försvåras dock av ett antal faktorer, där kostnaden för insatsen är en av de mest centrala. För att maximera förutsättningarna för implementering av mobilitetsprojekten, skulle

kostnaden sannolikt behöva sjunka i termer av minskade totala kostnader och/eller genom medfinansiering via ex andra EU-program.

Vid sidan av finansieringsfrågan, förutsätter en framgångsrik implementering att deltagare ur rätt målgrupp hittar till insatsen. Det ställer i sin tur krav på ett systematiserat samarbete med de aktörer som har målgruppen. Dessa aktörer är också mottagare av de ungdomar som inte går ut i arbete eller studier efter avslutad mobilitetsinsats. Även om Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan således inte kan finansiera mobilitetsinsatser, utgör de samtidigt en central samverkanspart i rollen som sändande och mottagande aktör. Ett eventuellt implementeringsarbete behöver således med stor sannolikhet också behöva inkludera ett aktivt förankringsarbete hos dessa två aktörer, både på beslutsfattande nivå och på handläggarnivå.

Implementering är en tidskrävande process. Såväl denna som Strategirådets tidigare utvärderingar av socialfondsfinansierade projekt och program visar på svårigheten att implementera en metod samtidigt som den utvecklas. Samordningsförbund är i regel för små för att långsiktigt kunna implementera mobilitetsinsatser, men utvärderingen pekar på att de kan spela en viktig roll under en övergångsfas för att stärka förutsättningarna för implementering på längre sikt. Det kan exempelvis handla om att finansiera verksamheten under en övergångsfas för att bibehålla personal och upparbetade strukturer samt att driva ett förankrings- och sonderingsarbete bland potentiella framtida implementeringsaktörer.

5. Lärdomar från de regionala utlysningarna

Projektens genomförande, resultat och förutsättningar för implementering har påverkats av olika faktorer. På den enskilda projektnivå har naturligtvis faktorer såsom roll- och ansvarsfördelning, personella resurser och operativ ledning haft betydelse. I detta kapitel diskuteras dock påverkansfaktorer på en mer övergripande utlysningsnivå, som Svenska ESF-rådet kan påverka genom sin styrning och utformning av utlysningar.

5.1 Projektägarnas kompetens avgörande för goda resultat

En tydlig slutsats från utvärderingen, som understöds av intervjuer med deltagare såväl som projektmedarbetare och mottagandeorganisationer, är betydelsen av kompetenta projektägare för goda resultat på individnivå. Flera intervjuade medarbetare framhåller att mobilitetsinsatser inte kan ses som en standardiserad metod eller checklista som enkelt går att duplicera. Avgörande är i stället organisationens kompetens och kapacitet att arbeta med beteendemässig utveckling hos den aktuella målgruppen. I synnerhet de två projektägarna Sjuhärads samordningsförbund samt Activa har lång erfarenhet av att stötta människor med psykisk ohälsa och funktionsnedsättningar.

Projektägarnas kompetens kommer till uttryck på flera sätt. För det första upplever ett flertal deltagare att medarbetarna har varit flexibla utifrån deltagarnas individuella behov och förutsättningar, vilket i sin tur upplevs bero på att medarbetarna har kunskap om vad det innebär att leva med ohälsa eller en diagnos. En deltagare beskriver värdet av detta så här:

Här finns det en förståelse för hur man mår, för hur det är att ha psykisk ohälsa. När jag kom hit fick jag för första gången i mitt liv frågan 'kan jag ringa eller är det jobbigt för dig att svara i telefon? Om det är jobbigt, lägg på och skicka ett sms', utan att jag sågs som jobbig och besvärlig. Och då har man förstått personen man har att göra med. De har inte bara ett papper på att man har social fobi utan de förstår grejen, de har kunskap och kan anpassa på riktigt.

För det andra har projektägarna, om än i varierande grad, använt sig av systematiska och evidensbaserade metoder för att främja beteendeförändring, såsom exempelvis Motiverande samtal (MI). Ett flertal metastudier visar att Motiverande samtal har en positiv effekt på individers förändringsbenägenhet.²³ Projektägaren Activa har vidare gedigen kunskap om och erfarenhet av Supported Employment (SE), som till sitt arbetssätt och förhållningssätt har likheter med mobilitetsinsatser. Activa har med utgångspunkt i erfarenheterna från sitt mobilitetsprojekt och SE tagit fram en systematiserad metod för att arbeta med mobilitet kallad Supported Mobility.²⁴

En tredje aspekt av projektägarnas kompetens handlar slutligen om deras tidigare erfarenhet av att arbeta med utlandspraktik. Erfarenheten har bland annat inneburit att projektägarna redan vid projektstart hade förkunskap om vad mobilitet övergripande går ut på och vad insatsen kan ge. Projektägarna hade dessutom ett upparbetat samarbete med mottagarorganisationer. En intervjuad mottagarorganisation uttrycker sig så här:

Vi [projektägaren och mottagarorganisationen] har fungerat som en enda stödorganisation för deltagarna. Det har varit sömlöst. Vi känner varandra väl, och har samma syn på mobilitet, hur vi hanterar utmaningar, hur vi bemöter deltagarna, vad vår roll är. Vi litar på varandra helt. Det har varit otroligt värdefullt.

En lärdom från de regionala utlysningarna är sammanfattningsvis att det inte är tillräckligt att mobilitetsprojekt följer metodens övergripande upplägg och form för att nå goda resultat. Avgörande är också att projektägarna är kompetenta i termer av att de exempelvis har kunskap om målgruppens förutsättningar, kan arbeta strukturerat med beteendemässig utveckling och har erfarenhet av mobilitet.

²³ Larsson Tholén (2016).

²⁴ Activa (2018).

5.2 Deltagarersättningar problematiskt som medfinansiering av mobilitetsprojekt

I flera intervjuer med företrädare från både projekt och samverkansaktörer framhålls medfinansieringen i form av deltagarsättningar som ett hinder för att driva socialfondsfinansierade mobilitetsprojekt. Detta då målgruppen för insatsen ofta är ungdomar med låga ersättningsnivåer, till följd av långvarig frånvaro på arbetsmarknaden där vissa helt saknar arbetslivserfarenhet. En tidigare medarbetare vid Arbetsförmedlingen säger:

Man kan egentligen inte kräva en hög medfinansiering för just denna målgrupp. Många har låga ersättningar som leder till att man måste dra ned på insatsernas kvalitet. Och det är ett problem, i synnerhet för att just denna målgrupp i regel behöver särskilt personalintensiva insatser.

Medfinansieringens begränsningar har enligt intervjuade projektmedarbetare i vissa fall fått konsekvenser för personalbemanningen i befintliga projekt, men också till en ökad tveksamhet att söka projektmedel för mobilitetsinsatser igen. Några intervjuade företrädare uttrycker därför önskemål om det i ökad utsträckning ska vara möjligt att medfinansiera via personalresurser alternativt att kravet på medfinansiering i mobilitetsprojekt ska sänkas.

5.3 Bristande förankring resulterade i svårigheter att få deltagare

Av utlysningstexter framgår att mobilitetsprojekten initialt var tänkta att genomföras i nära samarbete med Arbetsförmedlingen, där en del av den tilltänkta målgruppen är inskriven. Samtliga intervjuade projektledare anger dock att det i varierande grad har varit svårt att få deltagare från Arbetsförmedlingen i praktiken. Som tidigare redogjorts för, utgör myndighetens regelverk ett stort hinder för samarbete. Vid sidan av detta, tyder dock intervjuer med företrädare för projekten, Svenska ESF-rådet och Arbetsförmedlingen att bristande förankring också ligger bakom svårigheterna att få deltagarna.

Den bristande förankringen handlar delvis om att projekten i flera regioner förankrades på för låg nivå inom Arbetsförmedlingen. Det fanns enligt intervjuade företrädare för Svenska ESF-rådet en medvetenhet om att förordningen var ett potentiellt problem redan under utlysningstiden, och myndigheten ställde därför krav på projektägarna att förankra samarbetet i samband med ansökan. I efterhand visade det sig dock att förankringen i flera fall hade ägt rum på handläggarnivå, och i hög grad var personberoende. Sydsverige utgör här ett undantag, där projektet Mobile You förankrades på marknadsområdesnivå genom en formell avsiktsförklaring mellan Svenska ESF-rådet och Arbetsförmedlingen. Mobile You är också det projekt som i relation till övriga projekt fått flest deltagare från Arbetsförmedlingen.

Vid sidan av nivå, visar genomförda intervjuer med både Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan att förankringen delvis brast i termer av kunskap om projekten på handläggarnivå. Intervjuade handläggare inom båda myndigheterna vittnar om att de i synnerhet initialt saknade tillräcklig kunskap om vad mobilitetsprojekten mer konkret innebar och därmed vilken typ av individ som projektet lämpade sig för. Den bristande kunskapen ledde i sin tur till färre deltagare, men också till att deltagare ur delvis fel målgrupp anvisades. Ett exempel på detta är Mobile You. Även om projektet fick ett stort antal deltagare från Arbetsförmedlingen, faller delar av denna deltagargrupp delvis utanför den grupp av individer som mobilitetsinsatser skapar störst nytta för, det vill säga ungdomar som brister i motivation och självtillit (avsnitt 2.1.1).

En tredje förankringsrelaterad brist handlar om mobilitetsprojekten i relation till andra projekt som Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan är involverade i, samt organisationernas kapacitet att hantera alla insatser. Enligt uppgift medfinansierar Arbetsförmedlingen cirka 160 ESF-projekt och driver 15 projekt själva. Försäkringskassan i sin tur har medverkat i 80 socialfondsprojekt under den aktuella programperioden, varav 1 som projektägare, 40 som medfinansierare och 22 som övrig samarbetspartner. Till dessa projekt kommer ordinarie insatsutbud samt projekt som finansieras på andra sätt. En företrädare för Arbetsförmedlingen uttrycker utmaningen med det breda insatsutbudet så här:

På ytan kan det se ut som att det fungerar – säg att vi har 2000 ungdomar med ett behov i regionen och ett projektutbud som sammantaget täcker 2000 deltagare. Men problemet är att

du som förmedlare ofta har en massa olika projekt, där du inte kan sätta dig in i allt. Golvet hinner helt enkelt inte med. Och när du måste prioritera, då går du på projekten som du redan känner och kan. Det blir svårt för projekt med mer främmande projektägare, som ligger långt bort med regionalt upptagningsområde och som dessutom har små deltagarvolymen att nå fram.

En lärdom från de regionala utlysningarna är således att förankring hos Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan är avgörande för att mobilitetsprojekten ska få deltagare, men också att förankring är svårt. Det gäller i synnerhet av mobilitetsinsatser som handläggare inom myndigheterna ofta saknar kunskap om sedan tidigare, och som ofta är relativt små till sin omfattning. Intervjuade handläggare vid både kommun, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen upplever samtidigt att de överlag haft en bra dialog med projekten, och att projektmedarbetare i den mån det varit möjligt informerat om insatsen och bistått med stöd. Sammantaget pekar detta på att de förankringsproblem som utmärkt de regionala utlysningarna inte varit möjliga att fullt ut hantera på projektägar nivå.

5.4 Sammanfattande slutsatser

En samlad slutsats från de regionala utlysningarna är att projektägarnas kompetens och kapacitet har haft stor betydelse för projektens resultat. Denna slutsats ligger i linje med tidigare slutsatser om framgångsfaktorer i mobilitetsinsatserns genomförande (kapitel 3), som i hög grad handlar om *hur* insatsen genomförs i termer av exempelvis medarbetarnas förhållningssätt, snarare än vad insatsen innehåller.

En lärdom från de regionala utlysningarna är även vikten av förankring hos samverkande aktörer för att säkra önskad målgrupp och efterföljande stöd. Förankring kräver bland annat tillgång till rätt nivå inom organisationerna samt förmåga att tränga genom bruset i relation till organisationernas övriga insatser och utvecklingsarbeten. Utvärderingen visar att de enskilda projektägarna har haft svårt att säkra nödvändig förankring på egen hand.

Sammantaget pekar lärdomarna från de regionala utlysningarna på behovet av ett förankrande och samordnande stöd på strategisk nivå för att maximera förutsättningarna för framgångsrika projekt och önskade deltagarvolymen. Vi vidareutvecklar vår syn på detta i efterföljande kapitel rörande rekommendationer inför den nationella utlysningen.

6. Strategirådets rekommendationer inför den nationella utlysningen

Denna klusterutvärdering har fokuserat på tre mobilitetsprojekt, med syftet att bidra med generiska lärdomar som kan komma till användning i ett fortsatt arbete med mobilitet i Sverige. Utvärderingen visar samlat att mobilitetsinsatser kan erbjuda en väg ut ur utanförskap för ungdomar som primärt saknar sysselsättning på grund av bristande handlingskraft och självtillit, men att insatsen inte ska ses som en universallösning för ungdomar långt från arbetsmarknaden.

Enligt Strategirådets bild har de regionala utlysningarna syftat till att prova mobilitet i en svensk kontext, där fokus i hög grad legat på verksamhetens praktiska utformning i relation till riktlinjerna i IdA-manualen. Utvärderingen pekar på att den praktiska projektverksamheten också övergripande fungerat bra, i termer av exempelvis hög kvalitet och relevans på aktivitetsnivå. Projektens utmaningar har snarare handlat om mobilitetsinsatserns roll och förankring i systemet i stort, med avseende på bland annat rekrytering av rätt målgrupp, efterföljande stöd och förutsättningar för implementering. Ett fortsatta utvecklingsarbete kring mobilitet i Sverige bör enligt Strategirådet därför fokusera på att stärka mobilitetsinsatserns förankring och koppling till arbetsfrämjande och rehabiliterande insatser i stort.

Under 2019 planeras en nationell utlysning av mobilitetsprojekt. Med utgångspunkt i lärdomarna från denna utvärdering, har Strategirådet formulerat ett antal rekommendationer för den nationella utlysningen, som presenteras nedan.

6.1 Förankra hos samarbetsaktörer på strategisk nivå med god framförhållning

De tre mobilitetsprojekten har alla, om än i varierande grad, haft svårt att få deltagare från Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och kommunen. Utvärderingen visar att denna svårighet delvis är relaterad till brister i förankringen, där de enskilda projektägarna haft svårt att på egen hand förankra på rätt nivå hos i synnerhet Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan. Intervjuade företrädare på huvudkontoren hos båda myndigheter trycker också själva på vikten av en samlad, koordinerad förankring på strategisk nivå för att möjliggöra helhetsblick och öka effektiviteten. "Vi vill inte ha en massa enskilda projekt som alla knackar på dörren samtidigt", som en intervjuad företrädare uttrycker det.

Strategirådet rekommenderar därför att Svenska ESF-rådet initierar en förankringsdialog med Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och potentiellt några få, stora kommuner. Dialogen bör initieras så snart som möjligt, optimalt ett antal månader innan själva utlysningsperioden. Vikten av en lång framförhållning i förankringssammanhang är något som företrädare för båda myndigheter lyfter fram i intervjuer. En medarbetare på Arbetsförmedlingens huvudkontor uttrycker sig så här:

Ibland blir vi kontaktade med frågor som samarbete kring socialfondsprojekt med en månads framförhållning. Men det är alldeles för lite tid. Det vanligaste skälet till att vi säger nej till samarbete, eller att projekten inte får deltagare, är att framförhållningen är kort.

En central del av förankringsarbetet handlar om att undersöka när, hur och under vilka premisser som ett samarbete kring mobilitetsprojekt skulle vara intressant för aktörerna som skickar deltagare, och därmed hur utlysningen bör utformas för att understödja detta. Strategirådets andra rekommendation handlar därför om att genomföra en inledande analys av Arbetsförmedlingen, Försäkringskassans och kommunernas behov och kapacitet (se nedan).

6.2 Genomför en inledande analys av samverkansaktörers behov och kapacitet

Klusterutvärderingen visar att samverkansaktörernas benägenhet att skicka deltagare till mobilitetsprojekt är beroende av det upplevda mervärdet av insatsen. Detta mervärde är i sin tur bland annat beroende av hur stor målgruppen är samt vilka andra insatser för samma målgrupp som aktörerna redan använder. För att den nationella utlysningen ska vara anpassad utifrån faktiska behov och förutsättningar rekommenderar Strategirådet därför att utlysningen föregås av en behovs- och kapacitetsanalys. Analysen bör besvara följande frågor:

- **Hur stor är målgruppen för mobilitetsinsatser och vart finns den i landet?**

En central slutsats från utvärderingen är att ungdomar långt från arbetsmarknaden är en för bred målgrupp för mobilitetsinsatser. Utvärderingen pekar på att insatsen gör störst nytta bland ungdomar som brister i självtillit och motivation, och som vid projektstart inte hade någon sysselsättning eller tydliga framtidsplaner. Enligt uppgift från Försäkringskassan, har myndigheten idag cirka 30 000 till 40 000 ungdomar med aktivitetsersättning. Av dessa ungdomar är det dock bara en del som uppbär ersättningen på grund av nedsatt arbetsförmåga, och av dessa är det sannolikt bara en del som i sin tur skulle vara betjänta av en mobilitetsinsats. I Arbetsförmedlingens fall saknas, som tidigare nämnts, en övergripande möjlighet att anvisa till mobilitetsinsatser utomlands utifrån rådande regelverk. Det innebär att myndigheten i praktiken bara kan anvisa ungdomar som väljer att ge upp sitt aktivitetsstöd under praktikperioden, om inte samtliga marknadsområden gör samma tolkning av förordningen som marknadsområdet i södra Sverige.

Företrädare för båda myndigheter trycker därför på vikten av att inte utgå från övergripande statistik över antalet ungdomar med aktivitetsstöd och aktivitetsersättning, utan att istället kartlägga hur stor målgrupp för mobilitetsinsatser som respektive myndighet i praktiken har tillgång till. Kartläggningen bör även ge en bild av i vilken utsträckning myndigheterna har tillgång till andra, liknande insatser som redan möter målgruppens behov av stöd. Eftersom insatsutbudet delvis är regionalt/lokalt baserat är det enligt intervjuade företrädare viktigt att ta hänsyn till att behovet av mobilitetsinsatser kan se olika ut i olika delar av Sverige.

Också kommunerna är en viktig samverkanspart. I de tre mobilitetsprojekten som denna utvärdering omfattar har cirka en fjärdedel av deltagarna kommit från en kommun. För att undersöka kommunernas inställning till och behov av mobilitetsprojekt skulle behovsanalysen om möjligt även kunna omfatta ett urval kommuner, företrädesvis kommuner med en relativt hög ungdomsarbetslöshet.

Analysen av hur stor målgrupp som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen resp. kommunerna i praktiken kan skicka till mobilitetsinsatser är viktig av flera skäl. För det första ger den svar på om utlysningen ska inriktas mot några särskilda regioner eller samverkanspartners för att skapa så stort värde som möjligt. För det andra ger den en indikation på hur stor ramen för medfinansiering är och därmed hur stor utlysningens ram bör vara. Detta då medfinansieringen ibland utgörs av deltagarnas ersättning, vilket innebär att antalet potentiella deltagare som kan komma i fråga för en mobilitetsinsats samt vilken ersättning dessa har påverkar hur mycket medel som projektägarna kan söka.

- **Finns kapacitet hos samverkansaktörer att hantera mobilitetsprojekt?**

För att samverkansaktörer ska skicka deltagare till mobilitetsinsatser räcker det inte med att det finns ett behov av insatsen. Det krävs även att aktörerna har kapacitet på operativ handläggarnivå att hantera insatsen. Med hantera menas exempelvis att handläggare har kännedom om att insatsen finns, vad den innebär och vem som skulle vara betjänt av insatsen. Det krävs även att handläggare har förtroende för projektorganisationen samt har en tydlig bild av nästa steg efter att insatsen är slutförd. Som tidigare nämnts, har kapaciteten hos samverkansaktörerna i de tre projekten delvis brustit på operativ nivå. Strategirådet rekommenderar därför att den inledande behovsanalysen även fokuserar på Arbetsförmedlingens och Försäkringskassans kapacitet att hantera nya mobilitetsprojekt.

Mer konkret rekommenderar Strategirådet att Svenska ESF-rådet tillsammans med de två myndigheterna diskuterar hur de själva uppfattar att den egna kapaciteten ser ut, hur många andra projekt och insatser som

enskilda, centrala kontor (t.ex. i större städer) har, samt vad som skulle krävas internt inom myndigheterna för att säkra önskad kapacitet på handläggarnivå. Dialogen bör också handla om hur utlysningen bör utformas för att potentiellt underlätta handläggarnas arbete och därmed stärka kapaciteten på operativ nivå, exempelvis genom att prioritera projekt av en viss storlek eller projektägare som sedan tidigare har ett upparbetat samarbete med myndigheterna.

Strategirådet rekommenderar att också samordningsförbund involveras i dialogen. Enligt intervjuade förbundschefer ligger samordningsförbundens målgrupp ofta i linje med målgruppen för mobilitetsinsatser. De kan således utgöra en viktig samverkanspart både vid rekrytering av deltagare och som mottagare av deltagare som inte går direkt vidare ut i arbete eller studier efter projektavslut.

6.3 Styr mot kompetenta projektägare

Utvärderingen visar att projektägarnas kompetens är avgörande för att lyckas med mobilitetsinsatser (avsnitt 5.1). I en nationell utlysning rekommenderar därför Strategirådet att Svenska ESF-rådet styr mot projektägare med erfarenhet av att arbeta med ungdomar med exempelvis psykisk ohälsa och/eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar samt relevanta, evidensbaserade metoder och insatser såsom MI och SE. Det är även en stor fördel om organisationen sedan tidigare arbetat med utlandspraktik och har ett etablerat samarbete med en mottagarorganisation. Styrningen mot kompetenta projektägare kan ske på flera sätt. Det kan exempelvis handla om att efterfråga en beskrivning av projektägarens erfarenhet i ansökningsprocess, samt att trycka på vikten av erfarenhet i utlysningsdokument. Det kan också handla om att aktivt uppmuntra/mobilisera projektägare som har dokumenterad erfarenhet av att arbeta med dessa frågor för att öka sannolikheten att de söker medel.

6.4 Stärk förutsättningar för efterföljande stöd

Alla deltagare i mobilitetsinsatser går inte direkt vidare ut i arbete eller studier. En tydlig slutsats från utvärderingen är att det i detta fall krävs ett relevant efterföljande stöd för att deltagarnas personliga utveckling avseende exempelvis initiativförmåga, motivation och självtillit ska bli långsiktigt hållbar. Utvärderingen visar samtidigt att detta efterföljande stöd har varierat i praktiken. Mot denna bakgrund rekommenderar Strategirådet att Svenska ESF-rådet betonar vikten av fas 3 samt en välfungerande samverkan med andra aktörer, eventuellt med riktlinjer för vad fas 3 övergripande ska innehålla och mynna ut i. En försiktig slutsats från klusterutvärderingen är att det efterföljande stödet fungerat relativt bättre i de fall projektägaren också haft annan verksamhet samt ett upparbetat kontaktnät rörande målgruppen, som deltagarna vid behov har kunnat slussas vidare till efter projektslut. Det skulle i sådant fall peka mot att Svenska ESF-rådet ska prioritera projektägare med ett relevant ordinarie insatsutbud och ett starkt kontaktnät i relation till målgruppen.

6.5 Säkra förutsättningar för kumulativ kunskapsuppbyggnad och effektutvärdering

Mobilitetsinsatser handlar i hög grad om stegförflyttning. Ett viktigt värde, vid sidan av övergångar i arbete och studier, handlar om deltagarnas personliga utveckling i termer av bland ökad självtillit och handlingskraft. För att få en så välunderbyggd bild av denna stegförflyttning som möjligt, behöver deltagarna följas upp löpande genom före- och eftermätningar. Strategirådet rekommenderar därför att en eventuell klusterutvärdering kopplas in på ett tidigt stadium i den nationella mobilitetsutlysningen, för att skapa förutsättningar för att samtliga deltagare följs upp på ett systematiskt och likvärdigt sätt i projekten. Svenska ESF-rådet bör i utlysningen även ange att projektägarna ska avsätta tid för att löpande bistå i denna uppföljning. För att få en bild av hållbarheten i denna stegförflyttning över tid, behöver intervjuer med avslutade deltagare genomföras. Mot bakgrund av erfarenheter från denna klusterutvärdering, rekommenderar Strategirådet att Svenska ESF-rådet ber projektägarna samla in samtycke från deltagarna till att lämna ut deras kontaktuppgifter.

6.6 Om implementering viktigt: prioritera kommuner och samordningsförbund samt minska kostnader

Utvärderingen visar att möjligheterna att implementera mobilitetsprojekt är begränsade. En implementering kräver en aktör med ett uppdrag att stödja ungdomar mot arbete och studier samt en ordinarie budget avsatt för detta. Försäkringskassan kan av detta skäl inte implementera mobilitetsprojekt eftersom de bara har ett samordningsansvar och således inte finansierar några insatser själva. Arbetsförmedlingen är inte heller en möjlig implementeringsaktör eftersom intresse och regelverksmässiga förutsättningar för detta idag saknas.

Strategirådets samlade bedömning är att mobilitetsprojekt har störst sannolikhet att implementeras av kommuner. Samordningsförbund kan, i linje med Sjuhärads samordningsförbund, spela en viktig roll för att stärka förutsättningarna för implementering under en övergångsfas. Om implementering av mobilitetsprojekten är ett viktigt mål för den nationella utlysningen, rekommenderar Strategirådet därför att kommuner och samordningsförbund prioriteras som projektägare och samverkanspartners.

Utvärderingen visar vidare att viljan och möjligheten att implementera i hög grad är kopplad till kommuners och samordningsförbunds kostnader för insatsen. Finansiering från andra EU-program, såsom Europeiska Solidaritetskåren, kan potentiellt utgöra en medfinansiering för kommuner som vill fortsätta använda mobilitetsinsatser efter projektslut, och således stärka förutsättningarna för en implementering. Europeiska Solidaritetskåren är ett nytt EU-program, där volontärprojekten från Erasmus+ ungdomsdel bland annat har lyfts in. Programmet innebär att unga mellan 18 och 30 år kan praktisera, volontärarbeta eller arbeta i ett annat EU-land under två till tolv månader. Unga med begränsade möjligheter är en särskild prioriterad målgrupp, och enligt intervjuad företrädare för MUCF finns möjligheter att få extra finansiering för ungdomar som behöver mer stöd för att kunna åka. Det kan exempelvis handla om att personal från Sverige åker med ungdomen på ett kortare inför-besök till mottagarlandet, innan själva utlandsvistelsen äger rum. Vidare kan projektets längd anpassas för unga med begränsade möjligheter, så att bortavistelsen begränsas till mellan två veckor och två månader. Helt nytt inom Europeiska Solidaritetskåren är även att volontärprojekt kan genomföras inom Sverige.

För att stärka förutsättningarna för implementering, skulle Svenska ESF-rådet därför kunna initiera en dialog med MUCF rörande Europeiska Solidaritetskårens möjligheter att medfinansiera mobilitetsinsatser efter projektslut. Dialogen kan med fördel även handla om möjligheten att samfinansiera mobilitetsprojekt, där Europeiska Solidaritetskåren således skulle vara en del av medfinansieringen redan under projektperioden. En sådan samfinansiering skulle sannolikt minska steget mellan projekt och ordinarie insats. En samfinansiering skulle också innebära att den nationella utlysningen kan omfatta fler projekt. Om samfinansiering är möjlig, rekommenderar Strategirådet att de två myndigheterna samarbetar under utlysningsperiod och ansökningsförfarande med syftet att underlätta för projektägare att söka medel från båda program. Det kan exempelvis handla om gemensamma informationsträffar och projekttidémöten, gemensamma manualer och samordnade utlysningsperioder.

För att minska implementerande aktörers kostnader för mobilitetsinsatser och därmed stärka förutsättningarna för implementering, rekommenderar Strategirådet vidare att Svenska ESF-rådet utformar utlysningen kring en så konsoliderad version av mobilitetsmetoden som möjligt. Svenska ESF-rådet bör i den mån det är möjligt exempelvis tillvarata erfarenheter från projektägarnas arbete med att systematisera och effektivisera mobilitetsmetoden, exempelvis med avseende på antal praktikveckor.

Implementering framhålls ofta som en central målsättning för socialfondsprojekt. Samtidigt visar både denna och ett stort antal andra utvärderingar av socialfondsfinansierade projekt och program att implementering är mycket svårt. Delvis ligger denna svårighet inlagd i utformningen av Sveriges socialfondsprogram, som betonar betydelsen av att finansierade projekt ska komplettera ordinarie verksamhet. Det finns även ett antal implementeringshinder kopplade till mobilitetsinsatser specifikt, som bland annat rör den höga kostnaden och det relativt unika upplägget med utlandspraktik. Strategirådets avslutande rekommendation är därför att Svenska ESF-rådet inte per automatik inkluderar implementering som ett centralt mål för den nationella utlysningen, utan väger denna målsättning mot andra mål, såsom att skapa värde för deltagarna. Detta då en stark styrning mot implementering i utlysningen kan resultera i alternativkostnader på

målgruppsnivå, exempelvis att kompetenta projektägare som inte utgörs av kommuner och samordningsförbund förbises, eller att geografiska områden med stort behov av mobilitetsinsatser inte får några projekt. Om möjlighet finns, skulle ett alternativ också kunna vara att i ett andra steg utlysa medel för implementeringsprojekt som projektägare med tidigare erfarenhet av mobilitetsinsatser kan söka.

Referenser

Activa (2018). *Supported Mobility. En metod för att genomföra utlandspraktik.*

Bandura (1986). *Social foundations of thought and action.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

Engdahl och Forslund (2016). *En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden.* IFAU, Rapport 2016:1.

Federal Ministry of Labour and Social Affairs (2013). *IdA- Integration through mobility without borders – a report on lessons learned*

Federal Ministry of Labour and Social Affairs (2011). *Heading in a new direction with Ida – Midterm review of the ESF programme “Ida – Integration through Exchange”*

Larsson Tholén (2016). “Motiverande samtal och vetenskaplig evidens för effect. En systematisk litteratursammanställning baserad på metaanalyser” i *Socialvetenskaplig tidskrift* 2016:2, s. 91-107.

Liu, Huang & Wang (2014). “Effectiveness of Job Search Interventions: A Meta-Analytic Review” i *Psychological Bulletin*. Advance online publication

Prochaska och DiClemente (2005). "The transtheoretical approach" i *Handbook of psychotherapy integration* (red. Norcross, J och Goldfried, M), Oxford series in clinical psychology (2nd ed.). Oxford; New York: Oxford University Press. S. 147–171.

Sjuhärads samordningsförbund. KRUT Över Gränserna – *En konkret metodhandbok för dig som vill jobba transnationellt.*

Sjuhärads samordningsförbund. Över Gränserna – *Projekterfarenheter från KRUT Över Gränserna.*

Bilaga I. Resultatsammanställning av före- och eftermätningen

I följande bilaga presenteras en sammanställning av resultaten från före- och eftermätningen bland deltagarna som medverkade i projekten under våren 2018. Inledningsvis beskrivs mätningens genomförande och svarsstatistik.

Metodologiskt tillvägagångssätt och svarsstatistik

I syfte att följa upp och mäta effekter på individnivå har de grupper som påbörjat fas I under våren 2018 fått delta i en före- och eftermätning som genomförts i form av enskilda strukturerade intervjuer. Mätningarna har genomförts i fas I respektive fas 3 för att på så vis följa upp den ev. stegvisa utvecklingen hos den enskilda respondenten till följd av praktiken utomlands.

Före- och eftermätningen har bestått av två delar. En kvalitativ del med öppna frågor (utan fasta svarsalternativ) där respondenten på egen hand inför resan fått beskriva vad hen har för målsättningar med sin praktik samt i eftermätningen fritt fått reflektera över huruvida dessa uppnåtts. Den andra delen av mätningen har varit kvantitativ och avsett mäta self-efficacy (tilltro till egen förmåga) i förhållande till att bl.a. söka jobb och utbildning. I denna del har respondenten genom självskattning fått uppge var på en skala (1-3) som hen befinner sig i fråga om tilltro till sin egen förmåga att söka och skaffa sig ett arbete eller utbildning, bibehålla och utföra ett gott arbete eller studier samt tilltro till sina sociala förmågor (ex. bilda kontaktnätverk och interagera med kollegor). Resultaten från den kvantitativa delen har sedan matchats på individnivå för att avläsa om praktiken haft en inverkan på tilltron till den egna förmågan och upptäcka eventuella skillnader i respondenternas progression mellan de tre projekten.

Mätningarna har genomförts av medarbetare i projekten, alternativt projektens externa utvärderare. I ett projekt genomförde Strategirådet föremätningen bland respondenterna. För att undvika ledande frågor och partiskhet i tolkning av respondenternas svar, har merparten av frågor och svar varit strukturerade/stängda till sin karaktär. Vidare har Strategirådet informerat intervjuledaren om vad som är viktigt att tänka på under genomförandet av intervjuerna, exempelvis att inte ställa uppföljande frågor och att acceptera svar som går emot intervjuledarens egen uppfattning.

En generell risk vid genomförande av före- och eftermätningar är att den studerade förändringen beror av andra faktorer än själva insatsen som utvärderas. Vi bedömer dock att risken för detta är låg i klusterutvärderingen. För det första genomfördes före- respektive eftermätningen i nära anslutning till själva utlandspraktiken, vilket minskar risken för att deltagarna utvecklats till följd av erfarenheter de gjort i andra sammanhang i Sverige. För det andra innehöll eftermätningen kontrollfrågor där deltagarna själva ombads värdera och beskriva vad utlandspraktiken bidragit till. Deltagarnas svar på dessa frågor bekräftar utvecklingen av förmågor och förhållningssätt som före- och eftermätningen visar på. En annan risk vid genomförande av före- och eftermätningar är att det sker ett bortfall som påverkar möjligheten att dra slutsatser från resultaten. Bortfallet har i detta fall dock varit begränsat och tycks i första hand ha slumpmässiga orsaker såsom frånvaro vid före- eller eftermätningen på grund av sjukdom.

Svarsstatistik

Sammantaget har ca 30 personer deltagit i både före- och eftermätningen, varav 24 personers kvantitativa resultat varit möjliga att matcha (se tabellen nedanför). Bortfallet på sex personer kan bl.a. förklaras av frånvaro under intervjutillfället, avhopp samt att respondenten ej uppgett samma namn vid före- respektive eftermätningen (fiktiva namn har varit möjligt att ange för att behålla anonymitet).

Respondenterna fördelar sig relativt jämnt mellan projekten med avseende på kön, med undantag för Mobile You där merparten av respondenterna är män. Sett till ålder har SPACE det bredaste åldersspannet (10 år) i jämförelse med Active Mobility och Mobile You som har en snävare åldersfördelning.

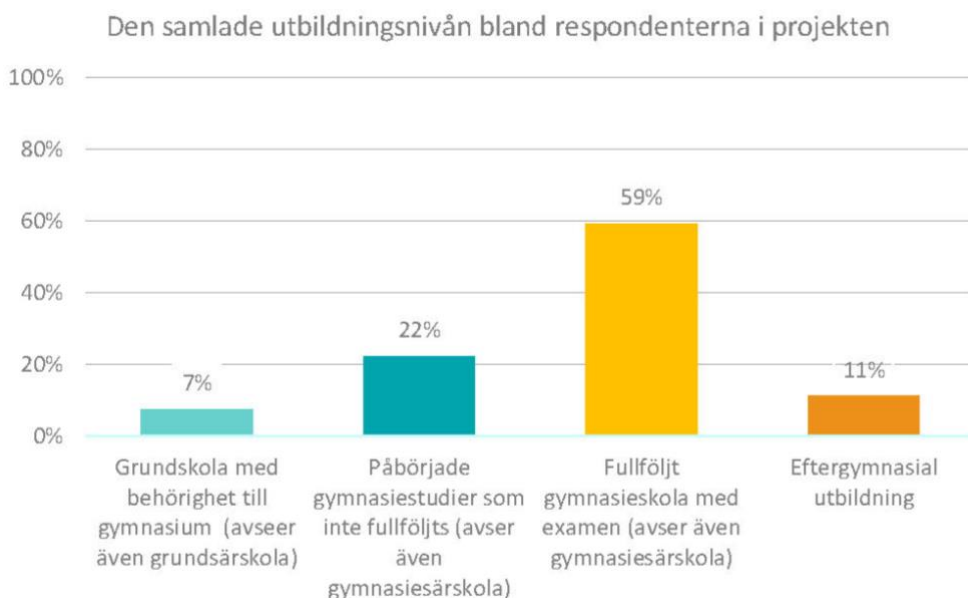
	Respondenter			Ålder (föremätning)	Kön (föremätning)
	Före- mätning	Efter- mätning	Matchade i före- & eftermätning		
Active Mobility	9	9	8	24-29 år	5 män 4 kvinnor
Mobile You	8	10	7	19-25 år	6 män 2 kvinnor
SPACE	13	10	9	18-29 år	5 män 5 kvinnor 3 blank
TOTALT	30	29	24		

Totalt omfattar före-och eftermätningen ca en femtedel av det totala antalet respondenter som medverkat i projekten (24 respondenter av totalt 81 respondenter, utifrån uppgift från projekten). Det innebär att resultaten inte ska tolkas som en beskrivning av projektens samlade resultat och måluppfyllelse.

Bakgrundsinformation om respondenterna och frågeställningar inför avresa

I detta avsnitt presenteras resultaten från de bakgrundsfrågor och kvalitativa frågeställningar om ex. målsättningar med praktiken som ställdes till respondenterna inför praktiken.

Föremätningen visar på att majoriteten av respondenterna (ca 70 procent) har examen från gymnasieskolan och i vissa fall fortsatt studera efter det. Något som indikerar att flertalet, sett till utbildningsnivå, har goda förutsättningar till att studera vidare på högskola eller universitet alternativt skaffa ett arbete.

Projektens målgrupper skiljer sig åt i fråga om utbildningsbakgrund, ålder samt orsaker till att de vid deltagande i projekten ej var aktiva på arbetsmarknaden eller i studier.

Projekt	Respondenternas bakgrund
Mobile You	- Majoriteten av respondenterna var långtidsarbetslösa innan projekt (mer än 6 månader) - Ungefär 60 % har minst en avslutad gymnasieutbildning, varav några respondenter även studerat vidare inom högre utbildning.
SPACE	- Majoriteten av respondenterna har varit långtidssjukskrivna pga. psykisk ohälsa innan projektet. - Cirka 60 procent av respondenterna har avslutat gymnasiestudier. Ingen har dock en eftergymnasial utbildning.
Active Mobility	- Samtliga respondenter har nedsatt arbetsförmåga pga. psykisk, neuropsykiatrisk eller kognitiv funktionsnedsättning - Cirka 90 procent har minst avslutade gymnasiestudier.

I föremätningen fick respondenterna berätta fritt om och beskriva sina målsättningar med praktiken och vad respondenten hoppas klara av efter resan. Svaren från dessa frågeställningar summeras i tabellen nedan.

Projekt	Respondenternas förhoppningar med praktiken
Mobile You	<i>Vilka är dina målsättningar med praktiken?</i> Målsättningarna är i huvudsak relaterade till att bli mer attraktiv på arbetsmarknaden, ex: - Få nya erfarenheter och referenser från arbetslivet - Uppleva en ny kultur och utvecklas som person - Träna på att ha ett jobb att gå till, det tyska språket och sin sociala kompetens <i>Vad hoppas du klara av efter resan och varför är det bra att träna på?</i> - För de flesta respondenter handlar det om att få arbetslivserfarenhet. De uttrycker att de inte arbetat på ett tag och hoppas att tröskeln för att söka och få jobb efter hemresan ska vara lägre. - För andra respondenter handlar det i första hand om att återfå rutiner och strukturer i vardagen. - Några respondenter uppger att vill få en ökad självkänsla och självständighet. Förmåga att klara av uppgifter på egen hand oavsett om det är studier eller arbete.

Projekt	Respondenternas förhoppningar med praktiken
SPACE	<i>Vilka är dina målsättningar med praktiken?</i> Målsättningarna är i huvudsak relaterade till ett ökat psykiskt välmående. • Få en förstärkt självsäkerhet och våga testa något nytt. • I högre grad vara sociala initiativtagare. • Träna på att sätta egna gränser, att vara "utåt och framåt" och knyta nya kontakter, orka med att arbeta 8-9 h på en dag. <i>Vad hoppas du klara av efter resan och varför är det bra att träna på?</i> • Personlig styrka och att bryta gamla mönster. • Ökad handlingskraft och energi. Att orka agera och ta tag i saker för att klara av att arbeta. • Lära sig var ens gränser går, vad klarar jag? • Ha självförtroendet för att klara ett jobb och gå på arbetsintervju. • Utmana sig själv (men med vetskap om att det finns stöd) och släppa kontrollbehovet av ex. trygga miljöer. • Ökad självständighet för att våga flytta hemifrån och skapa ett eget liv.
Active Mobility	<i>Vilka är dina målsättningar med praktiken?</i> Respondenternas målsättningar varierar. • Utvecklas som person och bli mer självständig • Att få arbetslivserfarenhet och rutiner i vardagen • Intressant att utforska ett nytt land och en ny kultur • Träna på språk, leva med andra, komma upp i tid. <i>Vad hoppas du klara av efter resan och varför är det bra att träna på?</i> • Våga resa iväg utan föräldrar och prova nya aktiviteter • Bli mer självständig och hålla rutiner för en fungerande vardag och personlig utveckling. • Vet ej, har inte funderat på det

Uppföljande frågeställningar efter hemkomst

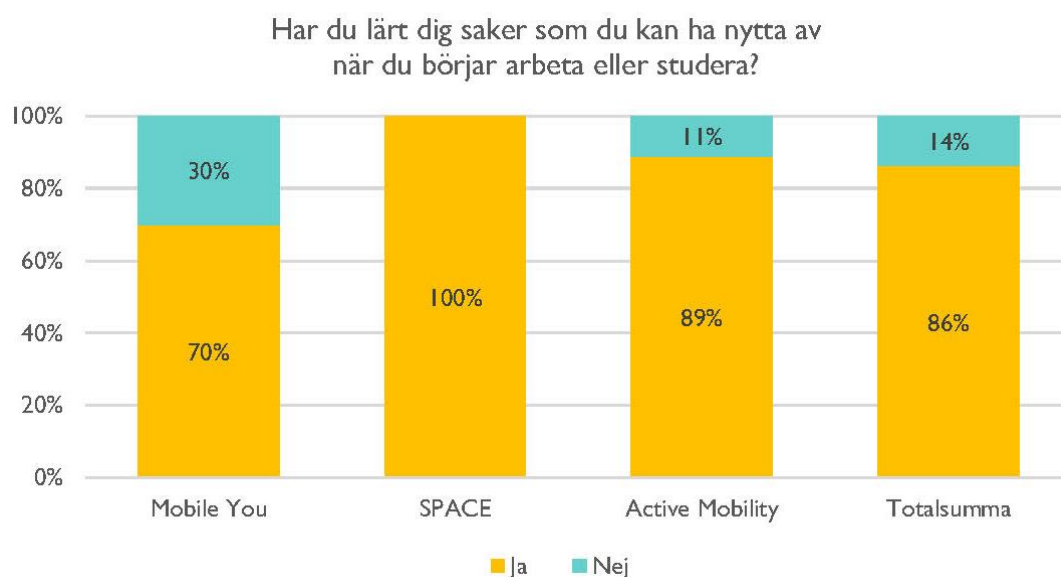
I eftermätningen ombads respondenterna att reflektera och beskriva i vilken utsträckning de uppnått sina egna målsättningar samt vilka lärdomar som praktiken förde med sig och hur dessa kan komma till nytta i arbets-och/eller studiesammanhang.

Resultaten visar att respondenterna överlag är mycket nöjda med praktiken och resan. Målsättningar och förväntningarna på resan har infriats för i princip samtliga respondenter (90 procent anger detta). Nedan ges några exempel på hur respondenterna beskriver på vilket sätt resan infriat deras målsättningar.

Projekt	Respondenternas egen beskrivning av resans måluppfyllelse
Mobile You	• Målsättningen var bla. att uppleva Tyskland med kultur och folket vilket jag fick

Projekt	Respondenternas egen beskrivning av resans måluppfyllelse
	• Mycket nöjd med praktikplats • Ville ha mer arbetslivserfarenhet och det fick jag • Jag ville utmana mig själv, vilket jag gjort. Har lärt mig nya saker om mig själv.
SPACE	• Erfarenheten var mitt mål. Ett annat mål att vara bekväm med andra människor och det gick jättebra. • Målet var att få bra referenser för att söka jobb. Arbetsgivaren utomlands frågade om jag ville komma tillbaks och jobba ett år. • Jag hade som målsättning att klara av att ta egna initiativ, arbeta självständigt och att ta ansvar på arbetsplatsen vilket jag fick öva på • Målsättning om att hitta tillbaka till sig själv och få en bättre hälsa • Att utmana sig själv (socialt, i att ha rutiner, nya miljöer som inte går att styra fyllt ut, klara av att gå till arbetet och stanna där under hela dagen). Och det gjorde jag.
Active Mobility	• Växte som person genom att exempelvis bo tillsammans med flertalet andra och fick nya vänner • Bidragit till ökad ansvarsfullhet och att själv resa till annat land • Utökade kunskaper och färdigheter kring städning. • Övervann min osäkerhet om jag skulle åka eller ej • Första resa utomlands utan föräldrar

Resultaten visar vidare att en majoritet av respondenterna upplever att de lärt sig saker som de kan ha nytta av i studier eller arbete. Respondenterna i SPACE och Active Mobility upplever att de fått mer ut något av resan än respondenter i Mobile You.

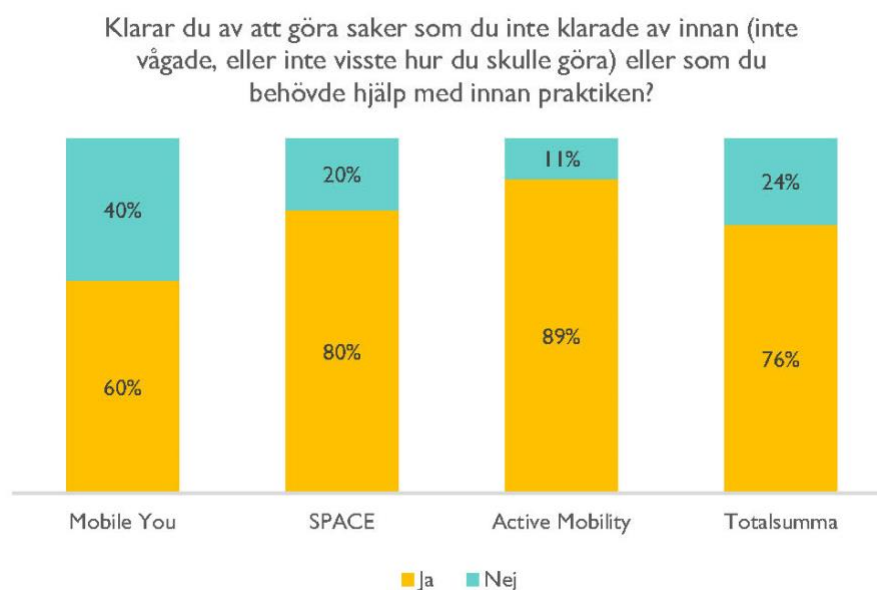

I tabellen nedan ges några exempel på saker som respondenterna upplever att de lärt sig samt varför de tycker att dessa saker är viktiga för arbete eller studier.

Projekt	Respondenternas beskrivning av saker som de lärt sig genom praktikresan
Mobile You	<i>Vilka saker har du lärt dig?</i> • Kundbemötande inköp/försäljning • Att hålla ut och fortsätta trots motgångar. • Upplevt ny kultur och förbättrat språkkunskaper • Arbetsplats relaterade kunskaper från ex restaurang och hotell • Kännedom om vilka yrkan arbetsuppgifter som kan vara intressanta • Ökat initiativtagande • Att kunna anpassa sig efter gruppen <i>Vad gör de här sakerna viktiga?</i> • Arbetslivserfarenheter öppnar upp för fler jobbmöjligheter • Förstå att man orkar mycket mer än vad man först trodde • Sociala kunskaper som är nyttiga vid fortsatt arbete med människor, bemötande av kunder • Är inte lika nervös med att få ett jobb
SPACE	<i>Vilka saker har du lärt dig?</i> • Rutiner på arbetsplatsen • Gruppdynamik på arbetet • Ökad självkännedom ex. var ens gränser går • Yrkeskunskap • Eget ansvar och ökad initiativförmåga • Att våga säga ifrån och sätta ner foten • Socialt utbyte med andra kulturer och människor • Insikter om vad man önskar ta sig an i framtiden, vilka möjliga yrken som passar <i>Vad gör de här sakerna viktiga?</i> • Har lärt mig hantera saker för att inte må dåligt igen • Nya insikter om mig själv och vad jag vill göra med livet. • Mer självsäker och stark som person. • Bevisat för mig själv att jag kan mer än vad jag tror. [...]Kan hjälpa mig i tex intervjuer och när jag söker jobb. • Att gå utanför min egen komfortzon. Att få testa på och få bild av vad du vill göra i framtiden. • Utmana mig själv • Hålla lugnet i situationer som är pressande. • Visar framfötter mer. När jag tex söker jobb visa att jag är aktiv och på gång.
Active Mobility	<i>Vilka saker har du lärt dig?</i> • Konflikthantering • Språkkunskaper • Träffa nya människor och miljöer • Att fungera bättre i grupp. Respekt för andra som på boendet

Projekt	Respondenternas beskrivning av saker som de lärt sig genom praktikresan
	• Att öva på att gå till jobbet även när jag mår dåligt • Att arbeta i högt tempo <i>Vad gör de här sakerna viktiga?</i> • Viktigt för kommande relationer att hantera konflikter • Det är viktigt att sköta sitt arbete även om man mår dåligt en dag. Det kan även kännas bättre när man väl är på arbetet. • Att ta ansvar är viktigt man inte förutsätter att andra gör saker åt en eller att alla klarar av allt. • Att vara noggrann kan leda till att man utför sitt arbete bra. • Bra att kunna fungera med andra och kunna hantera en konflikt. Att utföra nya arbetsuppgifter kan utveckla mig inför framtida jobb. • Språket är bra om jag vill arbeta inom turism. Min engelska har blivit mycket bättre.

Majoriteten av respondenterna upplever vidare att resan medfört att de idag klarar nya saker i högre utsträckning än tidigare. Respondenter i SPACE och Active Mobility upplever detta i något högre grad än respondenter i Mobile You.

Nedan ges exempel på nya saker som respondenterna enligt egen utsago idag klarar av bättre idag jämfört med innan praktiken.

Projekt	Respondenternas beskrivning av saker som de idag klarar av bättre
Mobile You	<i>Vilka saker klarar du idag av bättre?</i> • Hur man bemöter gäster och kunder. Serverar och ger en god service.

Projekt	Respondenternas beskrivning av saker som de idag klarar av bättre
	• Datasystem för check-in och check-out i hostel. Har fått mer kassvana. • Arbeta mer självständigt • Jag klarade av och orkade med mina studier • Mer gemenskap med gruppen känner att jag passar in <i>På vilket sätt hjälper det här dig (kommer det att hjälpa dig) att få ett jobb/påbörja en utbildning?</i> • Viktigt att känna tillhörighet bland kollegor för att må bra • Söker jobb inom den bransch jag praktiserade så relevanta arbetslivserfarenheter • En förbättrad självbild och en bättre bild av vad jag klarar av • Lättare att få jobb inom samma bransch som receptionist.
SPACE	<i>Vilka saker klarar du idag av bättre?</i> • Att våga interagera med nya människor och tala inför publik • God känsla av att klara av utmaningar framöver • Att tala om vad jag tycker och tänker att stå upp för mig själv • Kan släppa kontrollen, kan hantera oförutsägbara situationer. • Jag har klarat av saker men har framförallt handlat om att inte vågat tidigare. Inte mått bra. • Klarar av att söka jobb, efter att inte ha vågat. • Ta egna initiativ istället för att alltid gå och fråga. • Starkare både psykiskt och fysiskt. Det är viktigt att ta hand om kroppen i ett fysiskt tungt yrke. • Inte lika rädd för att göra fel på arbetsplatsen <i>På vilket sätt hjälper det här dig (kommer det att hjälpa dig) att få ett jobb/påbörja en utbildning?</i> • Att jag vågar ta för mig och i kontakt med nya människor • Det kommer att hjälpa mig för jag hade nog inte vågat söka vissa jobb som jag känt varit för utmanande. Nu vågar jag söka sånt som ligger utanför trygghetszonen. • Inte lika lätt för att stressa upp mig, kan hantera det bättre. • Inte lika rädd för att vara i obehagliga situationer, vet att det kommer klara ut sig. • Jag har nu lättare att tro på mig själv och det jag tänker och tycker. Alltid lyssnat på andra. Lita på att jag klarar av det själv kommer att hjälpa mig i att hitta jobb. • Att ge presentationer, enklare att för diskussioner vilket kommer vara väsentligt för att klara av att vara delaktig på möten. • Hela resan har fått mig att komma fram till vad jag vill göra. Har varit vilsen tidigare, studerat fel saker, gått in i väggen. Nu vet jag vad jag vill och det kommer att hjälpa mig.
Active Mobility	<i>Vilka saker klarar du idag av bättre?</i> • Förbättrad självbild • Förbättrade språkkunskaper

Projekt	Respondenternas beskrivning av saker som de idag klarar av bättre
	• Våga ta ansvar, ta egna initiativ. • Jag har inte kvar mitt boendestöd längre, så jag klarar mig bättre i hemmet. • Lättare att träffa nya människor inte lika nervös samt lättare att lita på dem. • Praktiska göromål från praktiken <i>På vilket sätt hjälper det här dig (kommer det att hjälpa dig) att få ett jobb/påbörja en utbildning?</i> • Jag tror på mig och det kommer göra att andra tror på mig. • Jag har redan gått på intervju och fått arbete. • Litar mer på mig själv och vet att jag kan klarar av saker. • Jag har själv börjat tänka om vad jag vill arbeta med.

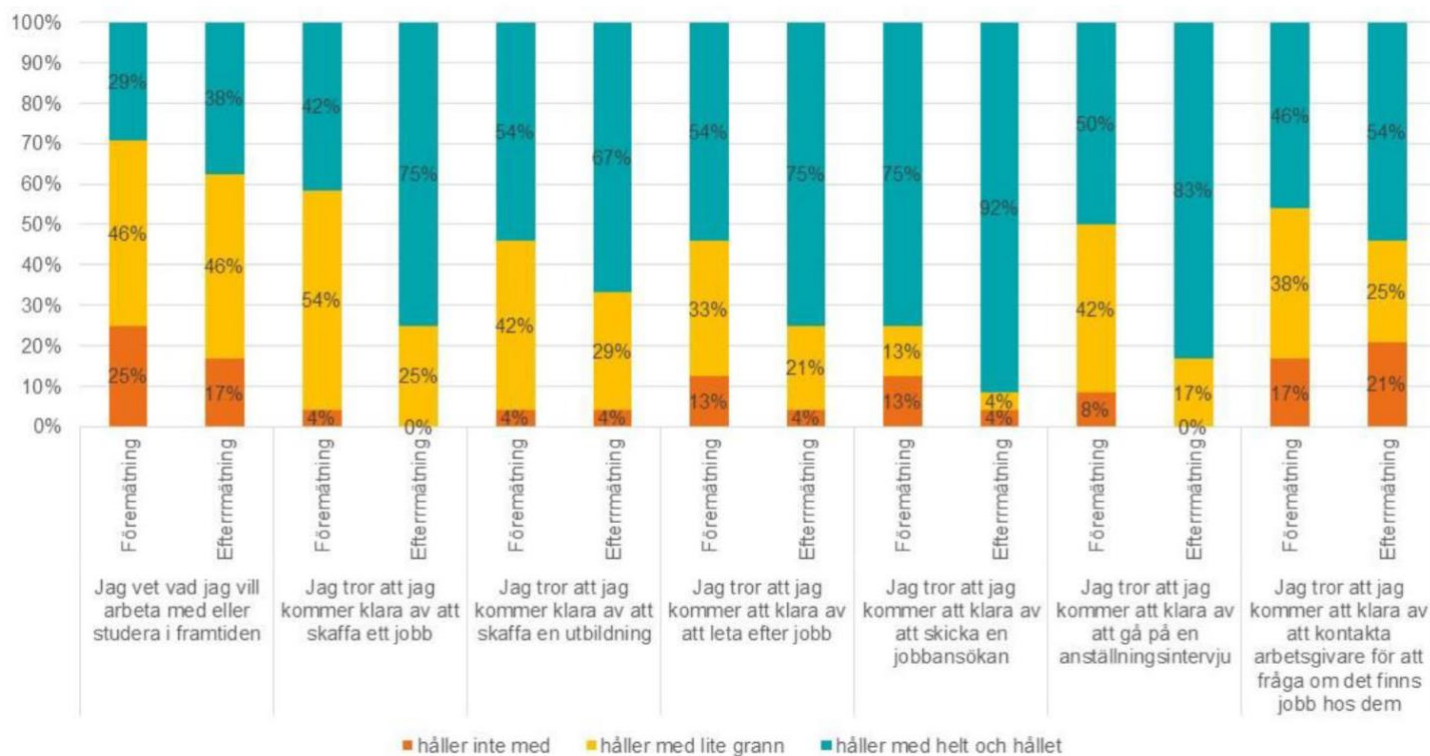
Utveckling av tilltro till egen förmåga

Respondenterna har inför och efter resan fått skatta tilltro till egen förmåga (self-efficacy) utifrån ett antal påståenden kopplade till att söka och skaffa arbete eller utbildning, behålla och utföra ett jobb eller studier samt sociala förmågor. Resultaten från självskattningarna ger en indikation på om resan och praktiken haft en positiv påverkan på respondenternas self-efficacy och stegvisa utveckling mot att komma ut i arbetslivet eller påbörja utbildning.

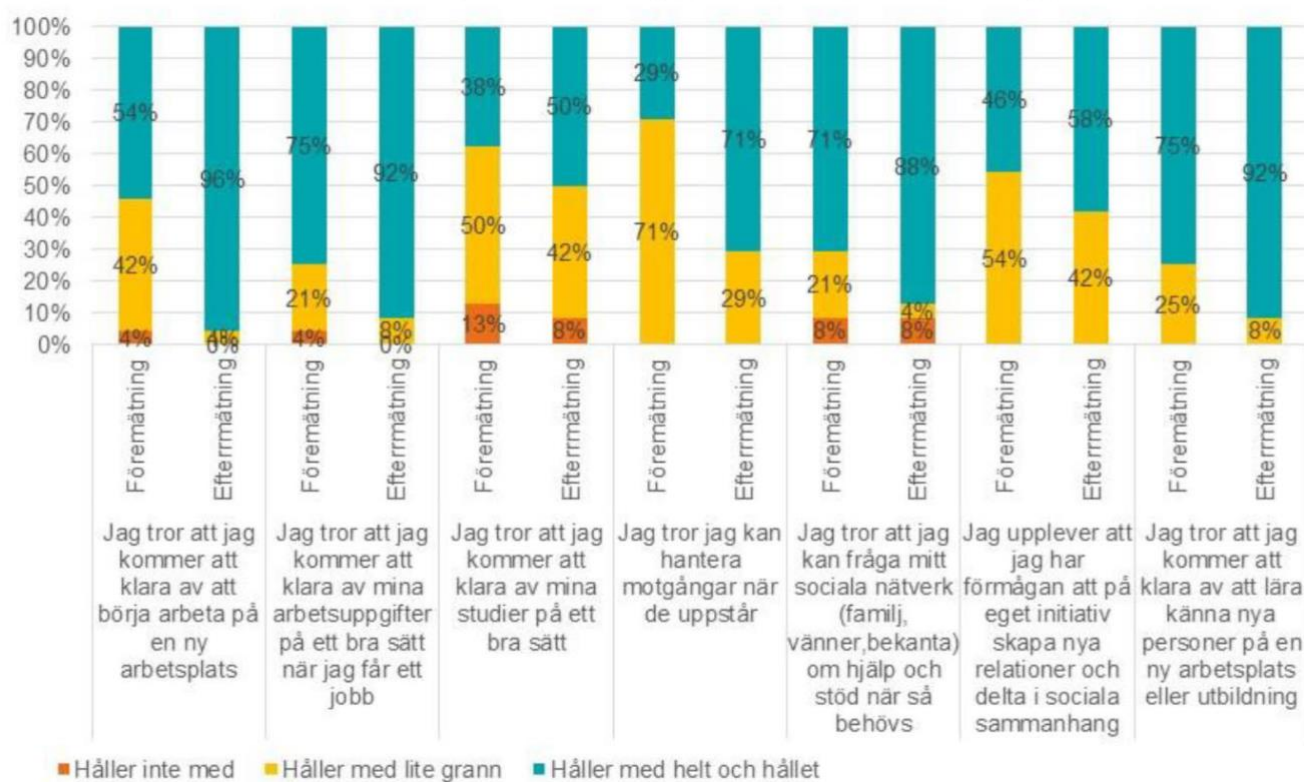
Sammanfattande resultat:

- Generella positiva effekter på deltagarnivå mellan före-och eftermätningen, särskilt vad gäller de arbetsrelaterade påståendena som exempelvis: tilltro till sin egen förmåga att klara av att skaffa nytt arbete, gå på anställningsintervju och att börja arbeta på en ny arbetsplats.
- Resan och praktiken verkar ha förbättrat tilltron till förmågan att hantera motgångar hos flertalet individer.
- Inte lika tydliga positiva effekter av praktiken vad gäller tilltro till social förmåga (ex. jag upplever att jag har förmågan att på eget initiativ skapa egna relationer och delta i sociala sammanhang).
- Tilltron till egna förmågor har stärkts i varierande grad mellan projekten. SPACE-respondenterna är den målgrupp som utvecklats mest (högst skattad utveckling i flest påståenden), följt av respondenterna i Active Mobility.

Tilltro till förmågan att söka och skaffa sig ett arbete eller påbörja/slutföra studier

Tilltro till att utföra ett bra jobb samt sociala förmågor

Bilaga 2. Socioekonomisk analys

Metod och utgångspunkter

I denna bilaga redogör vi för en socio-ekonomisk analys av ESF-projekten SPACE, Mobile You samt Active Mobility. Vi beskriver i vilken grad individer behöver etablera sig på arbetsmarknaden för att väga upp för insatsernas kostnader. Ett alternativ till denna ansats hade varit att genomföra en kontrafaktisk analys där utvecklingen för deltagarna jämförs med en kontrollgrupp bestående av individer med liknande egenskaper som deltagargruppen. De eventuella skillnader som uppstår mellan deltagar- och kontrollgrupp kan därefter härledas till insatsen. Storleken på denna effekt kan sedan användas som utgångspunkt för beräkningar av de samhällsekonomiska värden som skapas till följd av ökat deltagande på arbetsmarknaden.

Då vi inte har tillgång till en kontrollgrupp till deltagarna för vi istället resonemang om vilka effekter insatserna bör uppnå för att motiveras utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv. Beräkningarna bygger således på resonemanget om vilka effekter insatserna bör ha för att vara ekonomiskt försvarbara, snarare om vilka effekter som faktiskt uppstått.

De totala kostnaderna för insatserna inom ramen för de tre projekten uppgår till knappt 28 miljoner kronor. I denna summa inkluderas finansiering från socialfonden men även olika typer av medfinansiering. Kostnaden motsvarar ungefär 200 000 kr per deltagare eller 1 150 kronor för varje dag en individ varit inskriven i projekten. En individ har i genomsnitt varit inskriven i ett projekt 176 dagar motsvarande ungefär ett halvår.

I avsnitten nedan beskriver vi tre olika typer av break-even-analyser. Inledningsvis redogörs för förhållandet mellan kostnader för projektverksamheten och samhällsekonomiska intäkter. Därefter redogör vi för projektens offentligeconomiska konsekvenser. Båda dessa analyser baseras på statistik avseende deltagarnas övergång till arbete. Avslutningsvis diskuterar vi samhällsekonomiska konsekvenser av individernas etablering på arbetsmarknaden efter sina studier.

Break-even nås då intäkterna är större än kostnaderna för en viss insats. Så länge kostnaderna är högre än intäkterna uppstår en "minuspost" ur ett samhällsperspektiv. Om kostnaderna exempelvis är högre än intäkterna under ett år krävs att etableringen på arbetsmarknaden förkortas ett år för att de totala intäkterna ska vara större än kostnaderna (och break-even således uppnås).

Sammanfattningsvis finner vi följande:

1. Ur ett *samhällsekonomiskt* perspektiv nås break-even om tid till etablering på arbetsmarknaden förkortas med 29 månader.
2. Ur ett *offentligeconomiskt* perspektiv nås break-even om tid till etablering på arbetsmarknaden förkortas med 33 månader.
3. Ur ett *samhällsekonomiskt* perspektiv nås break-even om 9,2 procent fler individer slutför sina studier till följd av deltagandet.

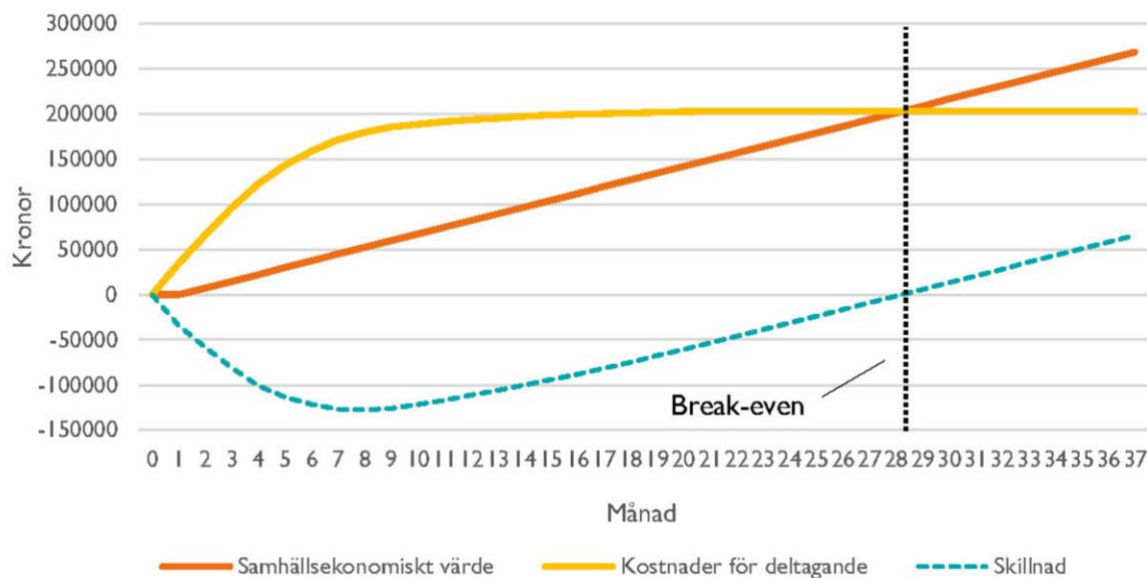
Förhållande mellan kostnader och samhällsekonomiska värden

När en individ börjar arbeta genererar denne samhällsekonomiska värden. Ur ett nationalekonomiskt perspektiv kan det samhällsekonomiska värdet av en arbetsinsats mätas i termer av en individs lönekostnader. Det samhällsekonomiska värdet beräknas således som kostnader för individens bruttolön plus kostnader för arbetsgivaravgifter (31,42 procent). Med ett antagande om en genomsnittslön på 21 844 kronor²⁵ uppnås break-even för de studerade projekten inom 29 månader. Under denna period är kostnaderna för projektdeltagandet högre än de samhällsekonomiska intäkterna – således löner sig

²⁵ Detta motsvarar en oviktat genomsnitt av lönenivåerna inom hotell/restaurang, lagerarbete samt handel (Ekonomifakta 2018). Denna genomsnittliga lönenivå används som proxy för den lön som individerna erhåller då de börjar arbeta efter sitt projektdeltagande.

verksamheten ur ett samhällsekonomiskt perspektiv om tiden till etablering på arbetsmarknaden minskar med ungefär 2,5 år.

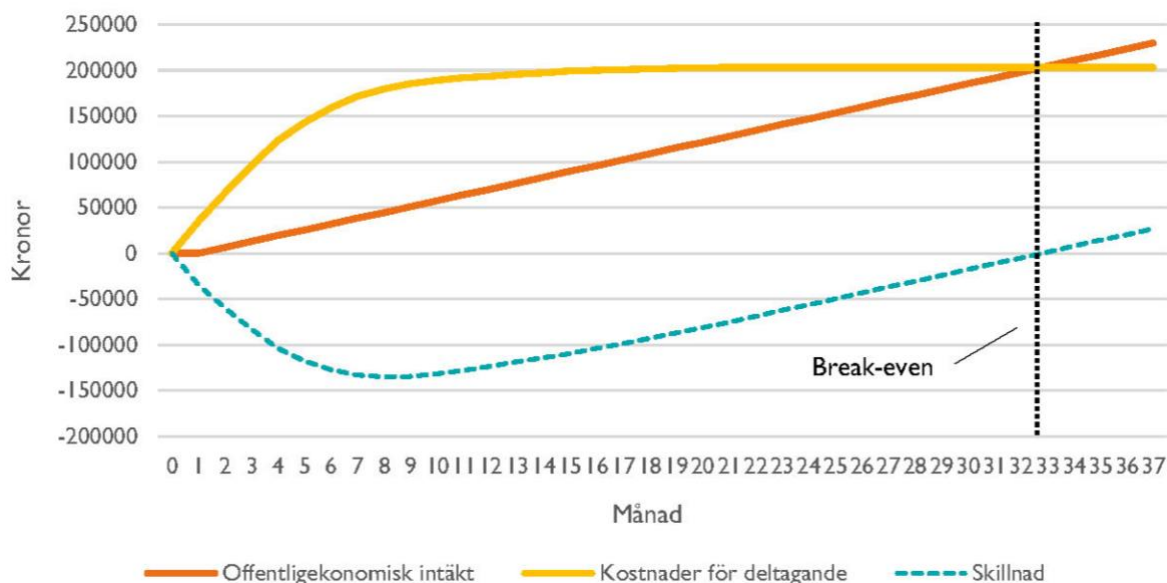
Figur 8. Förhållande mellan projektkostnader och samhällsekonomiska värden

Not: Det samhällsekonomiska värdet av arbetsinsatsen samt kostnaderna för deltagande aggregeras över tid.

Förhållande mellan kostnader och offentligeconomiska värden

Då individer börjar arbeta tillförs resurser till den offentliga sektorn i form av skatteintäkter och minskade utgifter i form av olika typer av transfereringar (detta kan även betraktas som intäkter och kostnader för andra individer i samhället än deltagarna i de tre projekten). Om vi sätter kostnaderna för insatserna inom de tre projekten i relation till de offentligeconomiska värden som genereras i form av ökade skatteintäkter och minskade transfereringar nås break-even om tiden till etablering på arbetsmarknaden förkortas med 33 månader. Om tiden till etablering på arbetsmarknaden inte minskar med denna tidsram är kostnaderna för projektdeltagandet således större än de offentligeconomiska intäkterna.

Figur 1. Förhållande mellan projektkostnader och offentligeconomiska värden

Not: Offentligeconomiska intäkter innefattar ökade inkomstskatter samt arbetsgivaravgifter samt minskade transfereringar.²⁶

Övergång till studier

När individer deltar i en utbildning ökar deras humankapital, vilket ökar förutsättningarna för etablering på arbetsmarknaden. Individer med högre utbildningsnivåer har i genomsnitt högre sysselsättningsgrad samt inkomstnivåer. En ökad genomströmning av deltagare till studier kan därför ur ett samhällsperspektiv betraktas som en investering som genererar intäkter både till det offentliga och till hela samhället.

Vi beräknar det samhällsekonomiska värdet av en ökad genomströmning för deltagare via studier genom individernas livsinkomst. Vi utgår från ett antagande om en genomsnittlig lön motsvarande 28100 kronor (motsvarande en genomsnitt lönenivå på riksnivå 2017),²⁷ samt en real lönetillväxt på 2 procent. Vidare baseras beräkningarna på en diskonteringsfaktor om 5 procent och ett yrkesverksamt liv på 45 år. Beräkningarna baseras även på ett antagande om att individer som slutför sin utbildning har 50 procent högre sannolikhet att finna ett arbete. Denna schablon baseras på skillnaden i arbetslöshet mellan individer med och utan gymnasieutbildning.²⁸

Vi sätter intäkterna i relation till kostnaderna för projektdeltagandet samt en kostnad för utbildningen som antas motsvara två års studier på gymnasienivå (totalt 248 600 kronor).²⁹

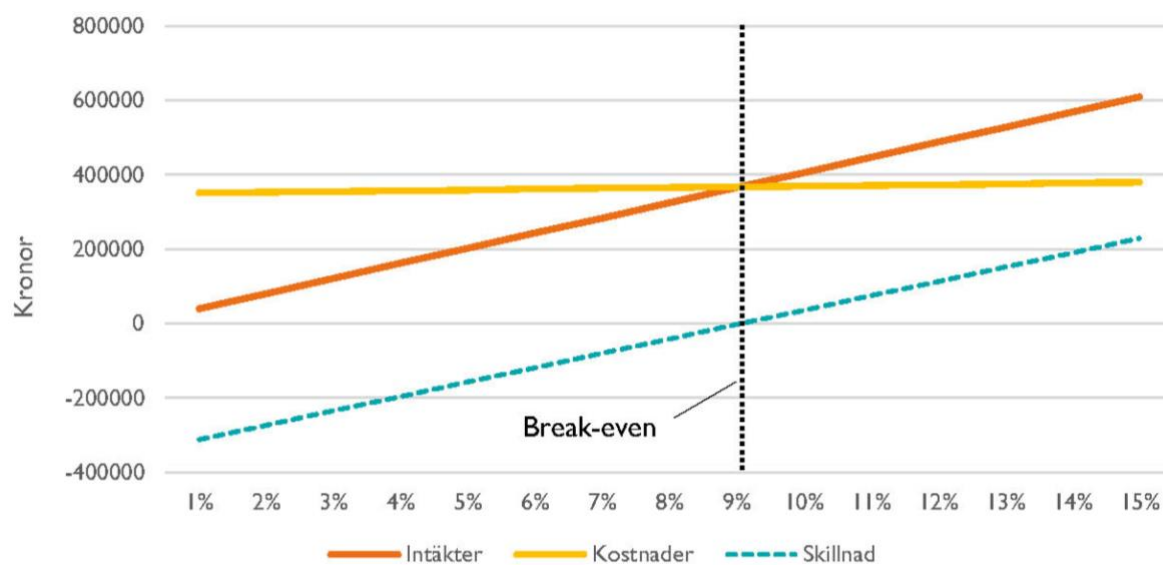
En ökad genomströmning i individernas utbildningar har potential att öka samhällsintäkterna markant. Om 9,2 procent fler individer – till följd av medverkan i projektet – slutför sin utbildning lönar sig insatserna ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Se figuren nedan.

²⁶ Storleken på individernas transfereringar när de befinner sig utanför arbetskraften kan variera. I denna studie har vi schablonmässigt utgått från en genomsnittlig nivå på försörjningsstöd för ensamstående individer 7506 kronor per månad (Socialstyrelsen 2018)

²⁷ SCB 2018

²⁸ Se Panican A., Olofsson, J., (2013): Unga och utanförskap i Sverige, Norden., Nordens välfärdcenter

²⁹ Skolverket 2018

Figur 2. Slutförande av studier

Bilaga 3. Förteckning över intervjupersoner

Helene Ahlberg	Försäkringskassan
Paul Andersson	Arbetsförmedlingen
Gunilla Backman	Pedagoghunden
Galeann Barbara	Easy Job Bridge
Susanna Bengtsson	Försäkringskassan
Paola Moscatelli Bergnéhr	Arbetsförmedlingen
Viviana Brandoni	Internationaler Bund (IB)
Sofie Carlsson	Arbetsförmedlingen
Mari Cedervall	Finsam Samordningsförbundet Degerfors/Karlskoga
Therese Celor	VG-regionen
Åsa Engström	Activa
Anna Fagefors	Sjuhärads samordningsförbund
Mario Filipovic	Arbetsförmedlingen
Thomas Hansson	Region Skåne
Åsa Helg	Glaglazo
Malin Karlsson	Sjuhärads samordningsförbund
Leif Klingensjö	Sveriges kommuner och landsting
Lennart Kurlberg	Tidigare Arbetsförmedlingen (pensionär)
Erik Lanne	Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
Anna Lilja	Göteborgs stad
Lars Löow	Svenska ESF-rådet
Christina Mattison	Region Blekinge
Sonja Marcic	ZNI
Aida Rakovic	Örebro kommun
Annika Rosing	Svenska ESF-rådet
Åza Rydén	Svenska ESF-rådet
Lena Rönnevig	Försäkringskassan
Christian Skoog	Arbetsförmedlingen
Magnus Stridh	Svenska ESF-rådet
Anna-Katinka Svensson	Föreningen Furuboda
Marie Svensson	Göteborgs stad
Joakim Tranquist	Tranquist Utvärdering
Elin Ölvestad	Kumla kommun